

Izvaninstitucionalni odgoj i obrazovanje - programi filmske pismenosti

Prugovečki, Adrijana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of dramatic art / Sveučilište u Zagrebu, Akademija dramske umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:205:368698>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Academy of Dramatic Art](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA DRAMSKE UMJETNOSTI

Studij produkcije

Usmjerenje audiovizualni i multimedijски projekti

IZVANINSTITUCIONALNI ODGOJ I OBRAZOVANJE

—

PROGRAMI FILMSKE PISMENOSTI

Diplomski rad

Mentorica: Ankica Jurić Tilić, doc.art

Studentica: Adrijana Prugovečki

Zagreb, 2020.

SAŽETAK

Filmski sadržaji čine tek skromni dio nastave medijske kulture, najčešće su dio drugih školskih predmeta i promatraju se pretežito s teorijskog stajališta. Upravo iz tog razloga osnovani su brojni edukativni programi, videodružine, kinoklubovi i radionice koji nadomještaju manjak filmskog obrazovanja unutar standardnih školskih kurikuluma.

Cilj ovog diplomskog rada predočiti je kratki presjek kroz institucionalno i izvaninstitucionalno filmsko obrazovanje u Hrvatskoj, ali i u zemljama Europske unije. Naglasak se posebno stavlja na izvaninstitucionalno filmsko obrazovanje, koje još uvijek počiva na volji i motivaciji filmskih entuzijasta i istinskih ljubitelja filma, koji svoje znanje prenose na nove generacije. Osim filmskog odgoja i obrazovanja djece i mladih, kroz rad se progovara i o važnosti obrazovanja odraslih, odnosno stručnog kadra učitelja i profesora koji često, iz vlastitog nedovoljnog poznavanja filmske pismenosti, film kao važnu temu unutar medijske pismenosti sustavno zanemaruju.

Ključne riječi: filmska pismenost, medijska pismenost, kurikulum, izvaninstitucionalno obrazovanje

SUMMARY

Film education forms only a small part of media education, it is most likely to be integrated into other subjects and is mainly taught from a theoretical point of view. For that reason, numerous educational programs, video groups, cinema clubs and workshops have been established to compensate for the lack of film education within standard school curriculum.

The aim of this thesis is to present a brief overview of institutional and non-institutional film education in Croatia, but also in European Union countries. Particular emphasis is placed on non-institutional film education, which still rests on the will and motivation of film enthusiasts and true film lovers who pass on their knowledge to new generations. In addition to film education of children and youth, the paper discusses the importance of adult education, ie the professional staff of teachers and professors who often, due to their own insufficient knowledge of film literacy, systematically neglect film as an important topic within media literacy.

Key words: film literacy, media literacy, curriculum, non-institutional education

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. FILMSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE	3
3. MEDIJSKA ILI FILMSKA PISMENOST?	7
4. VAŽNOST UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA UNUTAR INSTITUCIONALNIH OBRAZOVNIH SUSTAVA.....	9
5. FILMSKA PISMENOST UNUTAR ŠKOLSKIH SUSTAVA EUROPSKE UNIJE.....	11
6. ZASTUPLJENOST UMJETNIČKIH PREDMETA UNUTAR ŠKOLSKIH KURIKU- LUMA.....	16
7. FILMSKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ	18
8. VAŽNOST OSNIVANJA VIDEOGRUPA	21
9. KOMPARATIVNI PRIMJER: FILMSKO OBRAZOVANJE U SLOVENIJI.....	23
10. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE UNUTAR ZEMALJA EU- ROPSKE UNIJE.....	27
11. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ.....	28
12. PET NAJISTAKNUTIJIH PROJEKATA MEDIJSKE PISMENOSTI U HRVATSKOJ ..	31
13. ŠKOLA MEDIJSKE KULTURE DR. ANTE PETERLIĆ	34
14. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE MLADIH: RAD KINOKLU- BA KARLOVAC	38
15. ZAKLJUČAK	41
16. LITERATURA.....	43

1. UVOD

Svjedoci smo sve većeg utjecaja modernih medija na svakodnevni život. Film, televizija i internet neizostavan su dio naše svakodnevice, a prevlast tehnologije nad tradicionalnijim oblicima informiranja (kao što su tiskovine) već je neko vrijeme naša realnost. Najmlađe su generacije od rođenja okružene ekranima kojima se često služe bolje od onih koji u njihovo ime odlučuju što bi oni i od koga o medijskoj kulturi trebali učiti. U brzorastućem medijskom svijetu za pretpostaviti je kako je medijsko obrazovanje djece i mladih nužno kako bi bili osposobljeni za ravnopravno, kritičko i stvaralačko mišljenje na tom području. Na temelju svega navedenog može se zaključiti kako je film postao nezaobilazna životna pojava koju ni školski kurikulumi nisu mogli mimoći.

Film je jedan od oblika umjetnosti, nazvan i sedmom umjetnosti, čija je karakteristika da u sebi udružuje sve ostale (do njegovog izuma postojeće) umjetnosti. Pri tom je bitno da je film uspio razviti vlastiti, autentičan i nezavisan izraz, a za njegovu analizu i proučavanje potrebna su odgovarajuća sredstva refleksije. Film je također kulturno dobro, sredstvo izvještavanja i fenomen industrije zabave koja bitno određuje današnje vrijeme, stoga bi se u procesu odgoja i obrazovanja trebalo nastojati obuhvatiti što više njegovih dimenzija. Djeca i mladi prilikom početnih susreta s različitim oblicima filmskog obrazovanja u pravilu su već potrošači filma odnosno audiovizualnog stvaralaštva. Škola nije ta koja djecu počinje učiti gledati, nego ona koja uspostavlja mehanizme za produbljivanje, jačanje ili mijenjanje postojećih navika gledatelja. Filmski odgoj sastavni je dio filmske pismenosti, koja omogućava prihvaćanje pokretnih slika kao dio nastavnog procesa, kao načina komunikacije i kao zabave. Filmska pismenost postala je jednako bitna i nezaobilazna, kao što je to pismenost u smislu pisane riječi.

Dok likovna i glazbena umjetnost imaju status samostalnog školskog predmeta, filmski sadržaji čine tek skromni dio nastave medijske kulture u sklopu hrvatskoga jezika. Oni se promatraju i podučavaju uglavnom teorijski, neomogućavajući učenicima da praktično iskuse što znači rad na filmu. Istovremeno, sedma umjetnost idealan je primjer kako se izražajna

sredstva brojnih umjetnosti, kao što su slika, pokret, zvuk, mogu objediniti unutar jednog medija i postati samostalno i jedinstveno umjetničko djelo.

Film zahtjeva našu potpunu pažnju i obraća se velikom broju osjetila, pa se možda upravo u tome krije ključ njegove široke prihvaćenosti. Uspješno izvođenje nastave filma, korištenje filma kao predmetnog sredstva, ali i praktični rad na filmu, osposobljavaju učenika za svjesno i kritičko poimanje poruka s ekrana. Te metode kod učenika razvijaju maštu, osjećaj za estetiku, razvijanje slobode i kritičnost prema sebi, ali i prema društvu u kojemu žive.

Uvođenje filmske pismenosti u obrazovanje bitno je te predstavlja put kojim bi se trebao integrirati i ozbiljnije izučavati film. Zanemarenost filma velik je problem, a njegov uzrok nije lako pronaći. Možda se krije u obrazovnim strukturama koje nisu pronašle mjesta za ovu mladu, premda stogodišnju umjetnost. Možda se problem krije u nedovoljnom vrednovanju kulturno-umjetničkih sadržaja u društvu općenito, koji onda posredno bivaju zanemareni i u obrazovanju. Ipak, potrebno je naglašavati umjetničku vrijednost filma koja njegovu zanemarenost unutar obrazovnog sustava čini apsurdnom.

S obzirom na to da postoji vrlo tradicionalistički i pretežito teorijski pristup podučavanju filma, izvan službenih školskih kurikuluma razvile su se brojne videodružine, kinoklubovi i radionice koje omogućuju učenicima neposredni doticaj s filmom. Kroz upoznavanje filmoloških pojmova, gledanje reprezentativnih filmskih uradaka i edukaciju o kritičkoj i estetskoj valorizaciji filma, ti programi omogućuju učenicima direktno upoznavanje s filmskom umjetnošću i demistifikaciju filma kao medija. Osim toga, oni potiču učenike na izražavanje svojih stavova i osjećaja, ali i da se kreativno izraze kroz vlastite pokušaje stvaranja filma.

Osim filmskog obrazovanja učenika, važno je osvijestiti sve veću potrebu za filmskim obrazovanjem učitelja i profesora kojima je temeljni zadatak svoje znanje prenijeti na nove generacije. S obzirom na to da je prisutna manjkavost obrazovnog sustava u cjelini i nepostojanje kvalitetnog sustavnog filmskog obrazovanja na svim obrazovnim razinama, razvila se potreba za osnivanjem izvaninstitucionalnih programa filmske pismenosti koji nadomještaju nedostatak istog. Zahvaljujući pojedincima i entuzijastima koji su prepoznali važnost filmske pismenosti u izvaninstitucionalnom obrazovanju, razvili su se vrijedni programi koji omogućuju dodatno filmsko obrazovanje, kako za učenike tako i za učitelje.

2. FILMSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Filmski odgoj predstavlja poučavanje i proučavanje filma te filmsko stvaralaštvo, što se može odvijati kao organiziran, redovit i sistematičan proces odgoja i obrazovanja u formalnom obliku (u okviru školskih djelatnosti) ili u neformalnom obliku (izvanškolske odnosno djelatnosti u slobodno vrijeme). Može se odvijati samostalno unutar školskog odgoja i obrazovanja ili vezano uz izvođače programa i nezavisnih projekata u kulturi.¹ U svim navedenim slučajevima rezultat filmskog odgoja i obrazovanja jest viša razina filmske pismenosti.

Filmska pismenost definira se kao “spособnost razumijevanja, analize i interpretacije filmskog jezika i specifičnih obilježja filma kao umjetnosti i medija (na razini oblika filmskog zapisa te na razini cjeline filmskog djela), kinematografije kao kulturne, socijalne i komunikacijske činjenice te drugih pojmova i fenomena koji su predmet proučavanja filmološke znanosti općenito. Također, podrazumijeva vještine i sposobnosti filmskog stvaralaštva. Pojam filmske pismenosti danas se ravnopravno može odnositi na sva audiovizualna djela “pokretnih slika” tj. djela koja su svojim formalnim i sadržajnim obilježjima slična filmu (TV serije, transmedija, videoigre i dr.) pa onda govorimo i o audiovizualnoj pismenosti.”²

Lucija Zore u svom tekstu “Europske inicijative u svrhu povećanja medijske i filmske pismenosti” objavljenom u Hrvatskom filmskom ljetopisu (72): 115-119, definira pojam filmske pismenosti kao “spособnost svjesnog odabiranja filmskog programa, sposobnost kritičkog sagledavanja filmova iz različitih aspekata te sposobnost izražavanja putem samog medija, što podrazumijeva i poznavanje različitih tehnologija potrebnih za proizvodnju filmova”.³

Svrha filmskog odgoja i obrazovanja odgojiti je kritičkog i stvaralačkog gledatelja koji film razumije i sposoban je svoje razumijevanje filma izraziti riječima ili ga na neki drugi način interpretirati. Programi i projekti filmske pismenosti mladim gledateljima pružaju potporu u dugotrajnom procesu razvijanja te sposobnosti i uključuju veliku dozu samoinicijativnosti, ustrajnosti i istraživanja.

¹ *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije

² Medijska pismenost / *Pojmovnik*. URL: <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> (pristupljeno 21.08.2020.)

³ Zore, L. (2012.) Europske inicijative u svrhu povećanja medijske i filmske pismenosti. *Hrvatski filmski ljetopis* (72): 115-119, Zagreb: Hrvatski filmski savez

U filmskom odgoju, kao i kod odgoja o drugim vrstama umjetnosti, postoje dva pristupa: poučavanje o umjetnosti i poučavanje kroz umjetnost. Poučavanje o umjetnosti predstavlja odgoj na području umjetnosti i kulture kao vrijednost samu po sebi. Riječ je o sistematičnom učenju znanja i vještina, načinu razmišljanja i prikazu različitih umjetničkih formi. U kontekstu filmskog obrazovanja, to podrazumijeva gledanje raznih filmova, analizu filmskog jezika, razlikovanje različitih žanrova i na taj način neposredno stjecanje iskustva o različitim filmskim rodovima. U okviru tog pristupa riječ je i o poticanju djece i mladih na stvaranje filma, razvoj njihove kreativnosti te svijest o radu na filmu kao potencijalnom profesionalnom odabiru. Poučavanje kroz umjetnost obuhvaća šire obrazovne koncepte kao što su razvoj kognitivnih sposobnosti te logičko povezivanje između umjetnosti i neumjetničkih područja, značenje umjetničkog obrazovanja za općedruštveni razvoj (održivi razvoj, građanski odgoj) te značenje obrazovanja na području umjetnosti i kulture za ekonomski razvoj (inovativno i stvaralačko društvo, razvoj kreativnih i kulturnih industrija).⁴ Oba pristupa filmskom obrazovanju podrazumijevaju suradnju obrazovnog sustava i nastavnog kadra s izvođačima kulturnih programa i projekata te filmskim profesionalcima što je jedan od ključnih elemenata kvalitetnog filmskog odgoja.

Za provođenje programa filmskog obrazovanja važno je jasno određivanje smjernica, glavnih elemenata i pitanja filmskog odgoja te aktivno gledanje filmova, samostalno iznošenje osobnih dojmova, nakon čega slijedi analiza i interpretacija pregledanog sadržaja te pozitivan doživljaj filma kao sredstva učenja, ali i zabave. Naravno da se filmskom obrazovanju, kao i u svim ostalim područjima, ne može u svakoj dobi pristupiti jednako. U najranijoj dobi djeca film prvenstveno gledaju kao zabavu dok s vremenom i razvojem logičkog mišljenja, djeca počinju film promatrati kao cjelovito umjetničko djelo.

Činjenica jest da se važan dio filmskog obrazovanja događa upravo u kino dvorani, stoga je gledanje filma jedna od jednakopravnih metoda u provođenju nastave. Aktivno gledanje filma pretpostavlja odgovarajuću metodičku pripremu unaprijed, što bi s jedne strane trebala pobuditi djetetova očekivanja, a s druge pokušala dosegnuti područje njegovog senzibiliteta. Tako možemo odgojiti znatiželjnog i kritičkog gledatelja, osjetljivog za sadržajne i oblikovne naglaske odabranog filmskog djela. Njegova spremnost za komunikaciju i interpretaciju dolazi do punog izražaja u konačnom razmišljanju, odnosno razgovoru o filmu.

⁴ Požar Matijašič, N., i Bucik, N. (ur.) (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut

Iznošenje osobnih dojmova uz analizu i interpretaciju pogledanih sadržaja, može uključivati i prenošenje znanja o filmskim izražajnim sredstvima, estetskim komponentama, društvenim aspektima ili povijesti filma, ali na dijaloški način, kroz praksu gledanja filmova. Najčešće se koristi metoda vođenog razgovora, odnosno razgovor usmjerenim pitanjima.⁵ Razgovor o filmu je također prilika za povezivanje filma s kontekstom gledatelja (društvo i osobna svakodnevnica), ostalim umjetnostima i drugim nastavnim predmetima. On treba sadržavati i osobno iskustvo, izražavanje emocija te analizu vlastitog doživljaja filma i filmska izražajna sredstva kojima je autor to postigao (društveni kontekst i izražavanje autora). Na taj način od najranije dobi odgajamo publiku koja nije samo puki konzument sadržaja, već i njegov aktivni kritičar, koji prepoznaje prave umjetničke vrijednosti filma te cijeni i razlikuje umjetnički aspekt filma.

Osnovni elementi filmskog obrazovanja najlakše se mogu odrediti pomoću pitanja s kojima se susrećemo prilikom provedbe filmskog odgoja:

- “1) *Što je film?* – pitanje o bitnim karakteristikama filma pomoću kojih film možemo razmatrati kao umjetnički, osebujan, kulturni i društveni način izražavanja.
- 2) *Kako se razvijao film?* – pitanje širenja povijesne perspektive, dobrodošlo za razumijevanje kinematografije u svim njenim razvojnim fazama.
- 3) *Što su filmski rodovi, filmske vrste i žanrovi?* – pitanje podjele kinematografije po ključnim elementima, po kojima se filmovi međusobno razlikuju.
- 4) *Kako film doživljavamo i kako ga razumijemo?* – pitanje intuitivnog i kritičkog prihvatanja: opažanje i emocionalno shvaćanje pojedinog filmskog djela s jedne strane te razumijevanje njegova sadržaja, priče i ideje s druge.
- 5) *Kako možemo izraziti svoj doživljaj filma?* – pitanje kritičkog razmišljanja o dojmu filma, fabuli i vrijednosti filmskog izražavanja.
- 6) *Što je filmski jezik i koje su njegove posebnosti?* – pitanje oblikovnih odrednica filma pomoću kojih se stvara filmsko značenje i uspostavljaju načini filmske reprezentacije.
- 7) *Što je film kao umjetnost?* – pitanje filmske estetike odnosno određivanja elemenata, potrebnih za razumijevanje autonomne stvaralačke i kulturne vrijednosti filma.
- 8) *Kako film razmatra društvena pitanja, kako psihološke probleme?* – izgradnja filmskih

⁵ Težak, S. (1990.) *Metodika nastave filma*. Zagreb: Školska knjiga

likova i njihov smještaj u društvenu sredinu; pitanje odnosa između čovjeka i svijeta, uspostavljanje lika kao pojedinca i kao predstavnika različitih društvenih formacija.

9) *Što je kinematografija? Kroz koje faze film prolazi od scenarijske zamisli, produkcije do prikazivanja odnosno eksploatacije filma?* – upoznavanje cjelokupnog postupka produkcije i stvaranja filma.

10) *Kakav je odnos između filma i ostalih umjetnosti?* – pitanje filmskih usporedbi, koje su najčešće u relaciji s književnošću, pa i glazbom, fotografijom ili vizualnim umjetnostima.”⁶

Da bi učenici razumjeli bitne odrednice unutar navedenih elemenata, važno je osigurati načela i pristupe poučavanja filma. Osim toga, važno je osigurati tehničku opremljenost za prikazivanje različitih filmskih djela, ali i vrijeme unutar već preopširnih školskih kurikulumata za detaljnu analizu filmske umjetnosti. Osim rodova, filmskih vrsta, žanrova i filmskih razdoblja, stilova, škola ili pokreta unutar filmske umjetnosti, važno je staviti naglasak i na nacionalne kinematografije i autore kako bi se od rane dobi utjecalo na razvoj publike koja njeguje nacionalni i europski film. Velik utjecaj američke blockbuster kinematografije u većini zemalja sve više utječe na zanemarivanje nacionalnih kinematografija i europskog filma. Samo sustavnim odgajanjem publike i prikazivanjem različitih filmskih djela možemo kod mladog gledatelja stvoriti osjećaj za različite estetike i filmska oblikovanja te ga naučiti da cijeni različitost i posebnosti autorske kinematografije.

Programi i projekti filmskog odgoja i obrazovanja mogu se provoditi unutar školskog vremena i prostora ili izvan njega, u suradnji s izvođačima programa i projekata na području kulture te s filmskim autorima i profesionalcima. U odnosu na to razlikujemo formalne i neformalne, odnosno institucionalne i izvaninstitucionalne oblike filmskog obrazovanja. Pod formalnim (institucionalnim) oblicima filmskog obrazovanja podrazumijevamo one koji se odvijaju u školskom vremenu i slijede ciljeve školskog kurikulumata. Pod neformalnim (izvaninstitucionalnim) oblicima filmskog obrazovanja podrazumijevaju se oni oblici koji se odvijaju u slobodno vrijeme djeteta te ih nude izvođači kulturnih programa i projekata.

Program nastave Hrvatskoga jezika u osnovnoj školi obuhvaća četiri predmetna područja: književnost, hrvatski jezik, jezično izražavanje i medijsku kulturu. Kroz predmetno područje medijske kulture filmska umjetnost je unutar osnovnoškolskog kurikulumata dobila barem djelić prostora, dok to isto ne možemo reći za srednje škole. U srednjoj školi medijskoj kulturi

⁶ *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije

nije predviđeno mjesto unutar kurikulumu stoga se medijsko obrazovanje neopravdano prekidaju, umjesto da se strukturirano nastavlja dopunjujući osnovne spoznaje o medijskoj kulturi stečene u osnovnoj školi.

Izvaninstitucionalni oblici filmskog odgoja i obrazovanja uglavnom su oformljeni kao opreka nedostatnom posvećivanju filmskoj umjetnosti unutar redovite nastave, a s ciljem dodatnog obrazovanja učenika i omogućavanja neposrednijeg doticaja s filmom. Uz klasično obrazovni dio kojeg učenici prolaze unutar tih programa, izvaninstitucionalni oblici filmskog odgoja najčešće podrazumijevaju i onaj važniji - praktični doticaj s filmom.

3. MEDIJSKA ILI FILMSKA PISMENOST?

Današnjim generacijama, slike svih vrsta stalno su dostupne, upotrebljive i prenosive. Važno je naglasiti da većina ovih slika ne predstavlja film, a veliku ulogu u suvremenom poimanju pokretnih slika imaju i televizijski programi i serije, društvene mreže i YouTube. Digitalno doba omogućilo je da su granice između filmskih i video formi vrlo nejasne, fluentne i propusnije, a kreativnost filmskog izričaja nije nužno ograničena tradicionalnim pristupom filmskoj produkciji. Mnogi stvaraju amaterske i profesionalne filmove i dijele ih na različitim platformama, na način da su dostupni svima za gledanje. Često se razvoj interneta smatrao prijetnjom filmskoj distribuciji, ali suvremeno gledanje vidi ga kao prednost u načinu na koji promiče pristupačnost i lako širenje audiovizualnog materijala.

Digitalizacija i razvoj tehnologije pojeftinili su proces stvaranja filma te su ga učinili dostupnim većem broju ljudi. Omogućili su i nove, kreativne pristupe filmskom stvaralaštvu i razvoj novih filmskih tehnika. S druge strane, digitalizacija je donijela i jednu negativnu pojavu - snižavanje percepcije kvalitete filmskih uradaka, pogotovo među mlađim generacijama. Okruženi pokretnim slikama, često su u zabludi da je sve što snime film i bez kvalitetnog obrazovanja ne uspijevaju determinirati kvalitetu od kvantitete.

Film je umjetnost. Možda je mlada datumski, ali zasigurno ima bogatu povijest. Film je također element opće kulture, spona među gledateljima ili predmet rasprave (na isti način kao

što su glazba, književnost, likovna i primijenjena umjetnost), ali prvenstveno - film je medij. Iako je važno promovirati medijsko obrazovanje (na primjer, analizu izvještavanja u televizijskim ili radijskim vijestima), unutar školskih kurikuluma bilo bi poželjno dati prioritet filmskoj pismenosti. Filmska pismenost temelj je medijske pismenosti i ključni je preduvjet bilo kakvog audiovizualnog obrazovanja, prije svega, učenja o tome kako gledati film i kako odabrati kvalitetne sadržaje.

Može se reći kako je pojam medijske pismenosti širi pojam, dok je filmska pismenost uži pojam. Unutar našeg školskog sustava naglašava se važnost uvođenja medijske pismenosti, koja podrazumijeva proučavanje televizije, radija i interneta uz film. Filmska se pismenost pak, više odnosi na umjetničku determinaciju filma, njegov jezik, retoriku i pravila stvaranja. Škola ima obvezu prenijeti osnovne pojmove koji bi omogućile razumijevanje filmskog jezika: ne samo one potrebne za analizu filma, već one koji označavaju ključne pokrete kamere, rasvjetu, rodove i vrste, žanrove, oblikovanje i strukturu. Također je važno da se unutar filmske pismenosti učenici osposobe za vokabular industrije: proizvodnju, distribuciju i prikazivalaštvo, s njihovim karakterističnim potrebama i komponentama.

Film kao umjetnost prirodno vodi k razmatranju metafizičkih, egzistencijalnih ili povijesnih tema. Filmski doprinos velik je i učitelji ga lako mogu koristiti kako bi u nastavi osvježili predavački pristup i učenicima dodatno probudili maštu ili interes za pojedine teme. U Europi se film često koristi u nastavi povijesti, književnosti, sociologije ili jezika kao poticaj za razmišljanje o temama izvan samog filma. Škole također mogu djeci pružiti predodžbu o složenosti povijesnih ili suvremenih problema kroz kontrastnu obradu istog predmeta od strane različitih filmskih autora, raznolikost umjetničkih gledišta, raznolikost korištenih filmskih rodova i vrsta.

Široka paleta mogućnosti koju film u obrazovanju pruža, često dovodi do toga da se njegova umjetnička važnost zanemaruje. Upravo zbog toga što film ima široku primjenu u oslikavanju najrazličitijih tematskih sadržaja, ukoliko se filmskoj pismenosti ne pristupi na sustavan i ozbiljan način, filmsku umjetnost dovodimo u veliku opasnost da bude zanemarena i da bude samo sredstvo, a ne i cilj podučavanja.

Iako su školski kurikulumi kruti i nisu podložni promjenama i zahtjevima suvremenog društva, mora se pronaći način da filmska pismenost bude podučavana kroz živo, nepredviđeno i neposredno iskustvo. Osim razumijevanja svijeta oko sebe, svijesti o moralnim pitanjima, poznavanja povijesti, škola ne može zanemariti psihološki, afektivni, emocionalni aspekt filma kao umjetničkog djela. Film uzbuđuje, oživljava, izaziva suze i ljubav. Kroz film djeca i mladi indirektno stječu iskustva koja im racionalno usvajanje školskog gradiva ne može pružiti.

Na temelju svega navedenog, važno je zaključiti kako je kod djece i mladih nužno razvijati i medijsku i filmsku pismenost. Medijska pismenost osposobljava ih da budu aktivni konzumenti različitih medijskih sadržaja koji im se svakodnevno nameću i da znaju prepoznati i odabrati važne od nevažnih, točne od neistinitih vijesti. Filmska se pismenost pak odnosi više na umjetnički aspekt filma kao medija te djeca i mladi moraju uz medijsku, posebno razvijati i filmsku pismenost kako bi znali determinirati različite filmske rodove, vrste i žanrove te kako bi postali kritički konzumenti umjetničkog sadržaja.

4. VAŽNOST UMJETNIČKOG OBRAZOVANJA UNUTAR INSTITUCIONALNIH OBRAZOVNIH SUSTAVA

Važnost umjetničkog obrazovanja unutar školskih sustava odavno je prepoznata na svjetskoj razini. Umjetnost ne samo da potiče kreativnost, već usađuje trajne vrijednosti u svakom pojedincu kao što su prepoznavanje kulturnih različitosti, poštivanje ljudskih prava i društvenu toleranciju.

Europska unija provela je niz istraživanja čiji rezultati jasno daju do znanja da su glazba i likovna umjetnost najzastupljeniji vidovi umjetnosti u sveopćem obrazovanju. Rezultati također pokazuju da su umjetnici vrlo malo uključeni u obrazovni sustav i da umjetničko obrazovanje djece i mladih počiva najviše na entuzijazmu pedagoga.⁷

⁷ *Arts and Cultural Education at School in Europe* (2009.), EACEA; Eurydice, Bruxelles

Obrazovanje u zemljama Europske unije podložno je mnogim izazovima koje globalizacija i brzo razvijajuće tehnologije donose društvu. Da bi pratilo korak s djecom 21. stoljeća, nameću se brojne teme koje nekada nisu bile primaran fokus u obrazovanju kao što su međunarodna konkurentnost, migracije, multikulturalizam, razvoj tehnologije i slično. Obrazovne ustanove moraju ispuniti važan zadatak: pripremiti djecu i mlade na samostalan život u svijetu prepunom promjena, uz davanje osnovnih znanja te ih osposobiti da budu kvalitetni, kreativni i samostalni pojedinci unutar društva u kojemu žive. Uza sve to, djeci i mladima važno je omogućiti jasan set znanja i vještina i probuditi u njima različite interese, potaknuti kreativnost i bavljenje različitim hobijima. Zbog svega navedenoga, velik broj organizacija stavio je fokus upravo na umjetnost i kulturu kao važan aspekt obrazovanja svakog pojedinca.

Još godine 1999. glavni direktor UNESCO-a istaknuo je važnost umjetničkog obrazovanja kod djece i mladih, od vrtićke dobi pa sve do posljednjeg razreda srednje škole te naglasio kako sve obrazovne ustanove moraju osigurati uvjete za provođenje kvalitetnog umjetničkog obrazovanja.⁸ Poseban naglasak stavljen je na kulturnu razmjenu, učenje kroz dijalog i poticanje raznih oblika kulturnih aktivnosti.

Tek u ožujku 2009. Europski parlament donio je odluku o obveznom uključivanju umjetničkih predmeta u obrazovanje unutar zemalja članica Europske unije. Glavna preporuka Europskog parlamenta jest da umjetničko obrazovanje mora postati obvezno na svim razinama obrazovanja, mora sadržavati najsuvremenije informacije i koristiti najsuvremenije tehnologije, sadržavati redovito posjećivanje umjetničkih galerija i muzeja te susret s umjetnicima.⁹ Nakon direktive Europskog parlamenta organiziran je velik broj konferencija i provedena je nekolicina istraživanja o zastupljenosti umjetničkih predmeta u formalnom obrazovanju te načinu na koje se prenose djeci i mladima.

⁸ *Arts and Cultural Education at School in Europe* (2009.), EACEA; Eurydice, Bruxelles, str. 7

⁹ *Arts and Cultural Education at School in Europe* (2009.), EACEA; Eurydice, Bruxelles

5. FILMSKA PISMENOST UNUTAR ŠKOLSKIH SUSTAVA EUROPSKE UNIJE

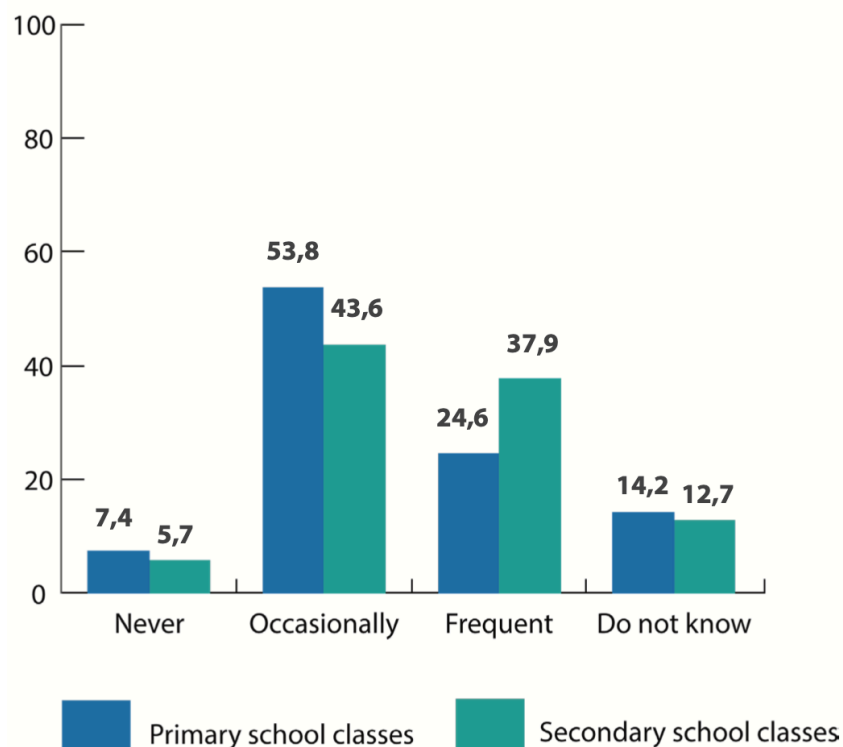
Unutar zemalja Europske unije, na području filmskog odgoja i obrazovanja, situacija je gotovo u svim državama ista: filmska pismenost nije samostalan školski predmet, već je integrirana u druge predmete i kroskurikularna. Filmska pismenost uglavnom nadopunjuje druge predmete, a najčešće je njeno podučavanje sporadično i prepušteno volji stručnog kadra. Filmovi i drugi audiovizualni materijali često se koriste u nastavi različitih predmeta, ali najčešće nisu predmet izučavanja kao takvi.

Europska komisija provela je 2014. godine detaljno istraživanje o korištenju filmova i drugih audiovizualnih materijala u školskim sustavima unutar 28 zemalja Europske Unije uz dodane četiri države, Island, Lihtenštajn, Norvešku i Island, na uzorku od 6.701 osobe uključene u školske i obrazovne sustave na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Istraživanje je pokazalo kako se film i ostali audiovizualni materijali u podučavanju najčešće koriste povremeno, 53,8% u osnovnoškolskom obrazovanju, a 43,6% u srednjoškolskom obrazovanju. Postotak odgovora koji pokazuju da se film i audiovizualni materijali unutar obrazovnog sustava koriste često iznose 24,6% u osnovnoškolskom obrazovanju, odnosno 37,9% u srednjoškolskom obrazovanju.¹⁰

Navedene brojke pokazuju kako film i audiovizualni sadržaji ipak čine značajan dio nastave te ih stručni kadrovi koriste kao sredstvo podučavanja, ali bez obzira na naizgled ohrabrujuće brojke, filmska umjetnost još uvijek nije zaživjela kao samostalan predmet te se najviše koristi povremeno, kao nastavno sredstvo, u svrhu dopune nastavnog sadržaja.

¹⁰ *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

To what extent is the use of film and other audiovisual content common in your school?

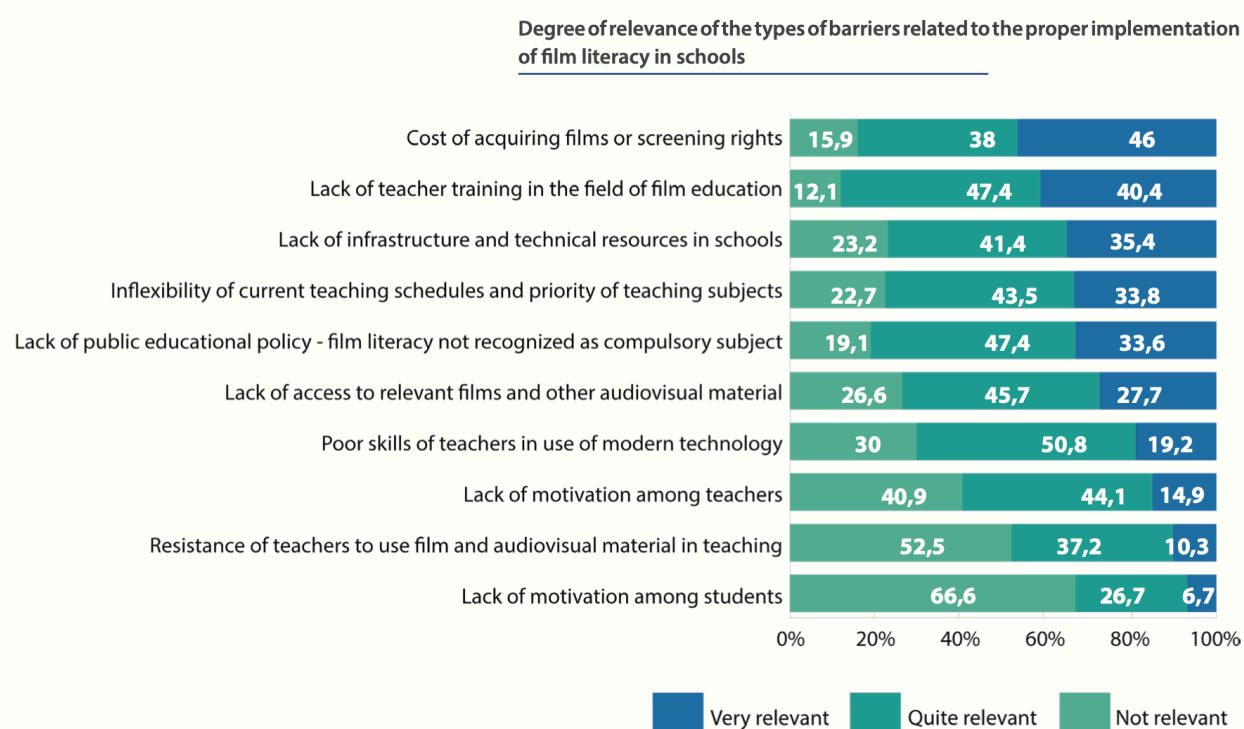

Slika 1.

Odgovor na pitanje zašto je tome tako vrlo je kompleksan i sastoji se od nekoliko čimbenika, koji između ostalog, obuhvaćaju nedovoljno znanje učitelja i profesora koji bi se toj tematici mogli detaljnije posvetiti, nedovoljnu ili neadekvatnu opremljenost učionica i/ili školskih videoteka, ali i nepostojanje servisa koji bi obuhvatio filmska djela i audiovizualni sadržaj koji bi mogao biti korišten u nastavi. Napredak tehnologije sve nas više okreće digitalnom svijetu, pametnim pločama i online imenicima, ali uz klasične udžbenike još uvijek ne postoji platforma koji bi stručnom kadru omogućila odabir kvalitetnih audiovizualnih materijala koje bi mogli koristiti u nastavi.

Također, kada je riječ o nacionalnim kinematografijama i filmovima novijeg datuma, producenti i distributeri nisu u potpunosti otvoreni k tome da se njihova nova filmska djela bez naknade i uređenih prava na prikazivanje daju na korištenje u nastavi. Zanimljivo je kako čak 46% odgovora detektira troškove prava otkupa za prikazivanje filmova vrlo relevantnom bari-

jerom nedovoljne implementacije filma u obrazovni sustav.¹¹ Korištenje filmova u svrhu podučavanja svakako spada u nekomercijalnu distribuciju, ali postojanje jedinstvenog modela otkupa prava na prikazivanje filmova u nastavne svrhe uz minimalnu naknadu bi svakako dodatno stvorilo prostor za distributere i producente da daju svoje filmove na korištenje. Na takvim sustavima prvenstveno bi trebala raditi ministarstva obrazovanja i kulture u zajedničkoj suradnji, gradeći jedinstvenu platformu koja ne mora nužno sadržavati samo audiovizualna djela, već i glazbena, kao i izložbe.

Slika 2.

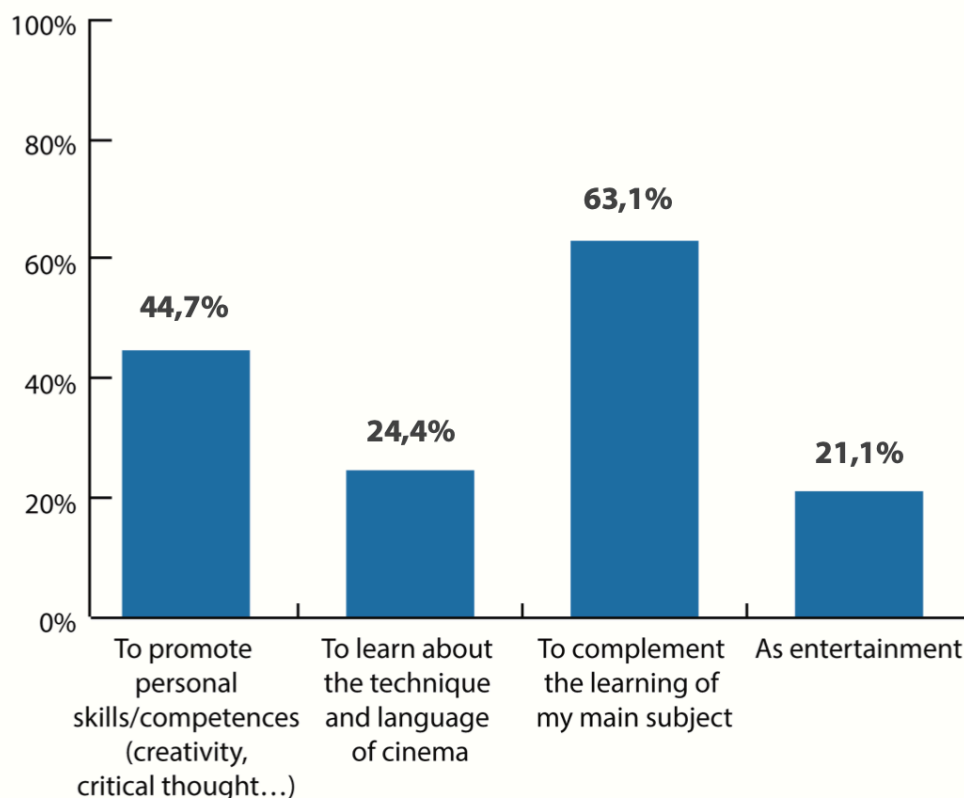
Većina učitelja i profesora film i dalje koristi kako bi obogatili ishode učenja. Film koriste kao sredstvo koje će im pomoći ilustrirati druge nastavne sadržaje, umjesto da film sam po sebi bude sadržaj. Prema istraživanju kojeg je 2014. provela Europska komisija, 45% ispitanih učitelja filmske sadržaje koriste kako bi kod djece potaknuli kreativnost, kritičko razmišljanje i općenito razvijanje vještine zapažanja.¹² Književnost je i dalje dominantno predmetno područje u sklopu Hrvatskoga jezika, dok je filmska pismenost na samoj margini obrazovanja te

¹¹ *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

¹² *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

se više koristi kao sredstvo, a ne kao sadržaj podučavanja. S druge strane, konzumiranje multimedijalnih sadržaja svakodnevnica je i realnost svakog pojedinca u suvremenom svijetu stoga čudi kako se školski sustav još uvijek nije prilagodio omogućivši da film kao umjetničko djelo postane ravnopravno sredstvo izučavanja.

Aims of using films/audiovisual content in teaching

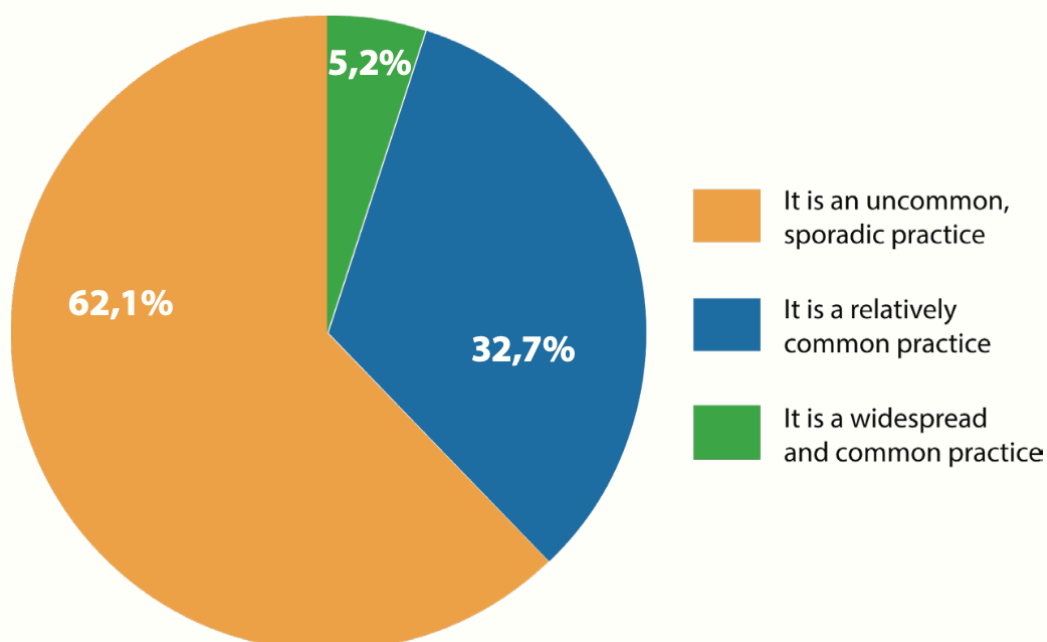

Slika 3.

Kada fokus stavimo isključivo na filmsku pismenost i filmsku umjetnost kao poseban predmet, istraživanje pokazuje da to zaista nije uobičajena praksa unutar zemalja Europske unije. Više od pola ispitanika, točnije 62%, naglašava kako je filmska pismenost neuobičajena i tek sporadična praksa unutar njihovog školskog kurikulumu. Nadalje, 32% ispitanika izjasnilo se kako je filmska pismenost relativno uobičajena, a samo 5% ispitanika misli kako je riječ o sasvim uobičajenoj praksi. Činjenica je da postoje zemlje unutar Europske unije unutar kojih je filmska pismenost znatno relevantnija u odnosu na ostale države, a riječ je o zemljama s izrazito izraženim nacionalnim kinematografijama kao što su Danska, Francuska, Poljska i

Švedska.¹³ U svakom slučaju, jasno je da je u većini država obuhvaćenih istraživanjem filmska pismenost zaista zanemareno područje unutar školskih kurikuluma.

How common is the teaching of Film Literacy?

Slika 4.

Ako se osvrnemo na obrazovanje odraslih, odnosno na obrazovanje stručnog kadra koji podučava djecu i mlade o filmskoj pismenosti, istraživanje British Film Instituta provedeno 2012. godine¹⁴ pokazuje da nacionalni programi i treninzi za obrazovanje stručnog kadra o filmskoj pismenosti postoje samo u Poljskoj (provodi ih Filмотека Szkolna), Ujedinjenom Kraljevstvu, Mađarskoj i Finskoj. U ostalim državama Europske unije, programi filmske pismenosti za stručni kadar u potpunosti su opcionalni, nesustavni, povremeni i najčešće nepriznati od strane nadležnih ministarstava.

¹³ *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

¹⁴ *Screening Literacy: Executive Summary* (2103.), British Film Institute, European Commission

6. ZASTUPLJENOST UMJETNIČKIH PREDMETA UNUTAR ŠKOLSKIH KURIKULUMA

Postojeća istraživanja jasno pokazuju da postoji hijerarhija među školskim predmetima i da su najzastupljeniji čitanje, pisanje i matematika. Što se tiče umjetničkih predmeta, pojedine umjetničke forme, posebice likovna umjetnost i glazba, puno su zastupljenije u obrazovanju od pak drame ili plesa. Sva istraživanja naglašavaju važnost zastupljenosti svih umjetničkih područja dok je u praksi situacija znatno drugačija. Osim što likovna umjetnost i glazba prednjače unutar formalnog obrazovanja, u mnogim državama Europske unije, umjetnički predmeti obvezni su samo u osnovnoškolskom obrazovanju te unutar prva dva razreda srednje škole. U svim “višim” razredima gotovo je univerzalno pravilo da su umjetnički predmeti izborni, a ne dio obaveznog kurikuluma.

Važno pitanje koje se također postavlja jest: umjetnost kao samostalni predmet ili integrirana unutar nekih drugih predmeta? Tu se ponovno najveća bojazan odnosi upravo na dramu i ples jer ukoliko se podučava unutar ostalih predmeta, utoliko nije moguće naglasiti ekspresivnost i posebnost izričaja.

Kod podučavanja umjetničkih predmeta, kao osnovni ciljevi navedeni su:

- razvoj umjetničkih vještina
- razumijevanje umjetnosti i umjetničkih pravaca
- kritičko mišljenje i razumijevanje
- uključivanje u različite oblike umjetničkog stvaralaštva i pokušaj samostalnog stvaranja
- dijeljenje umjetničkih iskustava
- postajanje konzumentom, ali i stvarateljem umjetničkih djela.

Osim osnovnih ciljeva, sekundarni ciljevi uključuju brojne osobne i sociokulturne ishode učenja:

- razvoj samopouzdanja i samopoštovanja
- individualističko izražavanje
- timski rad

- interkulturno razumijevanje i poštivanje različitosti
- sudjelovanje
- kreativnost i inovacija
- razvoj osobnog, ali i kulturnog identiteta.¹⁵

Sve navedene ishode ponekad je teško ispuniti bez kvalitetno obrazovanog kadra učitelja i profesora koji često imaju težak zadatak učenicima približiti različite vidove umjetnosti. S obzirom na to da se u Europi, pa tako i u Hrvatskoj, obrazovni sustav temeljni najviše na učiteljima s općeobrazovnim znanjem, koji nisu umjetnički ni kulturni stručnjaci, može se primijetiti da je podučavanje umjetničkih predmeta za njih svakako izazov. Posebno osjetljiva skupina su niži razredi osnovne škole gdje učitelji predaju sve predmete, pa tako i umjetničke.

Kod podučavanja umjetničkih predmeta javlja se i problem evaluacije odnosno ocjenjivanja. Kako naš školski sustav poznaje ocjene od jedan do pet, tako je potrebno ocijeniti i umjetničku izvedbu učenika. Razumijevanje i povijest umjetnosti lako je ocijeniti jer uključuju znanje i prepoznavanje, ali glazbeni i likovni odgoj podrazumijeva samostalnu umjetničku izvedbu. Ocjenjivanje je ostavljeno na slobodnu procjenu učiteljima koji ni sami nisu stručnjaci u pojedinim područjima i vode se glavnom smjernicama i kriterijima propisanim od strane Ministarstava. Upravo se zato postavlja pitanje sudjelovanja akademski obrazovanih umjetnika u procesu podučavanja. Njihovo sudjelovanje svakako bi podiglo kvalitetu obrazovanja te potaknulo kreativnost i samopouzdanje među učenicima.

Pojava novih medija, filma, fotografije i digitalnih umjetnosti dodatno stavlja pritisak na učitelje da uvijek budu u korak s trendovima i da uobičajenu ex cathedra nastavu zamijene s raznim radionicama, zadacima i temama koje se isprepliću.

¹⁵ *Arts and Cultural Education at School in Europe* (2009.), EACEA; Eurydice, Bruxelles

7. FILMSKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ

Film kao umjetnost sačinjen je od niza izražajnih sredstava koja jedino kombinacijom čine cjelovito umjetničko djelo. Govoreći o medijskom obrazovanju, nerijetko se prioritet daje filmu i filmskoj umjetnosti jer je ona ishodište za mnoge druge vizualne medije koji slijede nakon njega: televiziju, video, DVD. Film se može koristiti kao izvanredan pedagoški alat kojim se mogu potaknuti i otvoriti razne teme za diskusiju i razgovor, upoznati druge kulture, ponuditi nova iskustva i prilike za identificiranje s likovima i razvoj empatije te poticati razumijevanje svijeta i ljudi oko nas.

Početkom šezdesetih godina 20. stoljeća film postaje nastavno područje u osnovnoškolskom obrazovanju, a bilježe ga i nastavni predmeti gimnazija. Od školske godine 1981/82. film je jedan od glavnih predmeta kulturološkog usmjerenja u 3. i 4. razredu srednje škole. U drugoj polovici šezdesetih godina filmska i radio-televizijska kultura uvrštavaju se kao obvezan kolegij u programe grupa predškolskog odgoja, razredne nastave i hrvatskog jezika na svim pedagoškim akademijama u Hrvatskoj. Godine 1963. osniva se i studij filmologije na Odsjeku komparativne književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a 1978. uvedeni su kolegiji Osnove filmske umjetnosti i Metodika nastave filma na pedagoškim fakultetima u Zagrebu, Zadru, Rijeci i Osijeku. To dokazuje visoku osviještenost o institucionalnoj važnosti filmskog obrazovanja već dugi niz godina, ali je zanimljiva činjenica da je čak i u tim ranim razdobljima uvođenje nastave filmske kulture u školstvo došlo od pritisaka društvenih organizacija, izvanškolskih institucija i pojedinaca stručnjaka.¹⁶

Razumijevanje filma i poznavanje njegova jezika postao je važan dio današnje kulture. Često možemo čuti za pojam "gramatika novog doba" koja označava takozvanu audiovizualnu gramatiku koju bi trebao poznavati svaki učenik. U prvi plan stavlja se filmska pismenost koja podrazumijeva osposobljavanje učenika za gledanje i interpretaciju filmskog djela, usvajanje osnovnih pojmova, razvijanje stvaralačke mašte te razvijanje sposobnosti praćenja i vredno-

¹⁶ Kukuljica, M. (1976.) Ljetna filmska škola "Filmoteke 16". *Filmska kultura* (105/106): 141-148, Zajednica kinematografije SR Hrvatske, Zagreb

vanja filmskih djela.¹⁷ Nastavna praksa pokazala je kako se nastava književnosti i jezika lako povezuje s filmskom umjetnošću te kako se snažni nalet filma i televizije ne može ignorirati u suvremenom obrazovanju.

Potreba za uvođenjem filmskih sadržaja u škole, urodila je razvojem metodike nastave filma. Spomenuti sadržaji organizirani su pod nazivom medijska kultura i postali su dijelom nastavnog predmeta hrvatskog jezika. Međutim, medijska kultura nije rezervirana samo za film, već unutar nje nalazimo sadržaje vezane uz kazalište, televiziju, radio, tisak, strip, računalo i knjižnicu. Time je satnica predviđena za rad i upoznavanje filma dodatno smanjena. Film, fotografija i video najčešće se koriste kao pasivni segment nastave, odnosno uglavnom za ilustraciju nekog sadržaja, a vrlo rijetko se razmatraju s estetskog stajališta.

Unutar osnovnoškolskog obrazovanja fokus je stavljen na razlikovanje filmskih rodova i prepoznavanje filmske priče, filmskom doživljaju i činjenicama. Poseban fokus stavlja se i na usporedbu filma s književnim djelom i sličnosti i razlike između filma i književnog djela prema kojemu je snimljen. Osim filmskog jezika i prepoznavanja osnovnih pojmova, film se smješta i u određeni društveni i kulturni kontekst te može poslužiti kao izvor rasprave o raznim temama i društvenim pojavama: prirodi, obitelji, nasilju i slično.

Već se neko vrijeme naglašava važnost osamostaljenja medijske kulture kao samostalnog predmeta, čak i razne upute Ministarstva obrazovanja ističu važnost njenog samostalnog djelovanja. Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje, te opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje iz 2011. godine¹⁸, medijska kultura predviđena je tek kao jedan od mogućih fakultativnih predmeta. Razmišljalo se i o uvođenju praktičnog dijela nastave vezanog uz filmsku kulturu, kako bi učenici imali priliku razviti svoju kreativnost, ali takva inicijativa u praksi nikad nije sustavno zaživjela.

Ipak, problem medijske kulture nije samo u satnici koja joj je posvećena unutar kurikulumu, već je važna komponenta medijskog obrazovanja i obrazovanje učitelja. Riječ je o procesu

¹⁷ Bjedov, V. (2006.) *Metodički pristupi filmu u nastavi hrvatskoga jezika nižih razreda osnovne škole*, ŽIVOT I ŠKOLA br. 15-16 (1-2/2006.)

¹⁸ Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obavezno i srednjoškolsko obrazovanje. URL: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (pristupljeno 17.08.2020.)

koji treba krenuti s matičnih Učiteljskih fakulteta, a manjak takvog obrazovanja rezultira učiteljima i profesorima koji nisu osposobljeni voditi kvalitetnu nastavu na tome području. Osim kompetencija profesora, važno pitanje vezuje se i uz tehničku opremljenost učionica i uvjeta rada, koji danas nisu na nekoj visokoj razini i s te su strane sigurno potrebna dodatna ulaganja. Dostupnost filmova također je veliki izazov, jer bez postojanja platforme koja bi objedinila filmska djela koja se mogu koristiti u svrhu podučavanja, nastavni kadar ostaje prepušten sam sebi prilikom nabavke istih.

Zanimljivo je kako se nastava filmske pismenosti danas zapravo susreće s istim izazovima kao 1982., što može potkrijepiti citat iz časopisa *Filmska kultura*: “Nastava i studij filma još uvijek nailaze na nerazumijevanje i teškoće. U nekim se osnovnim školama ta nastava uopće ne izvodi (usprkos programskim zahtjevima), većina se prosvjetnih savjetnika neodgovorno odnosi prema filmskom odgoju u školi, tehnička je opremljenost nastave filma na izuzetno niskom nivou (škole nemaju filmoteke, nemaju magnetoskope, nemaju kino-projektore, ni filmske i televizijske kamere, ni filmske biblioteke, ni udžbenike za učenike). Nastavu filma u osnovnim školama izvode nastavnici materinskog jezika. Njihova je osposobljenost za tu nastavu mnogo slabija od osposobljenosti za nastavu gramatike, književnosti ili kulture izražavanja (usprkos studijskom obrazovanju, dopunskom obrazovanju u filmskim školama i na kraćim filmsko-pedagoškim seminarima).

Ove praktične teškoće neće još dugo prestati oneraspoloživati odgovorne u prosvjeti, filmske pedagoge i zainteresirane nastavnike. Sada se susrećemo s novim problemima. Došlo je vrijeme da se u naučno, stručno, detaljnije razrađivanje koncepcijskih pitanja institucionaliziranog filmskog odgoja uključe raznovrsni stručnjaci, među njima i filmski autori, teoretičari i kritičari. Teorija i praksa filmskog odgoja ne smije više ostati briga samo filmskih pedagoga i nekoliko pridruženih sineasta. Svjedoci smo kako nastava književnosti nije samo stvar prosvjednih radnika. O toj se nastavi čuje javna riječ nemalog broja književnika, teoretičara i kritičara. Izjašnjavaju se i njihova udruženja. Jugoslavenski kongresi okupljaju stvaraoce, teoretičare i nastavnike, i ne zanemaruju tematiku literarnog odgoja učenika.

...

Angažiranje u filmskom odgoju obaveza je filmskih radnika prema sebi i svojoj umjetnosti. Zar je potrebno da se ponovljeno naglasi kako je kreativni nivo filmske proizvodnje, nacionalne i svjetske, prvenstveno uvjetovan nivoom ukusa masovne filmske (i televizijske)

publike i kako na formiranje tog ukusa naj snažnije može utjecati škola koju tokom deset i više godina pohađaju svi filmski i televizijski gledaoci!”¹⁹

Demotivirajuća činjenica za bilo koji oblik filmskog obrazovanja u Hrvatskoj jest da i 40 godina kasnije nije donesena temeljita kurikularna reforma koja bi omogućila barem pravedniji odnos filma u komparaciji s ostalim umjetničkim predmetima. Također je svakako predmet kritike i generalna nezainteresiranost profesionalne filmske zajednice da se to promijeni. Za očekivati je od filmskih profesionalaca da im je stalo da film u školskim sustavima ne padne u zamku tradicionalizma, akademizma ili krivog tumačenja. Isto tako je za očekivati kako je filmskim profesionalcima stalo da film bude podučavan na kreativan, suvremen, zanimljiv i koristan način, kako bi filmska publika dugoročno znala cijeniti umjetničke vrijednosti filmskih djela. Nažalost, dok god ne postoji suradnja na svim razinama od nadležnih ministarstava, Hrvatskog audiovizualnog centra, Učiteljskih fakulteta i pritiska filmske zajednice, ova realnost neće naići na promjenu.

8. VAŽNOST OSNIVANJA VIDEOGRUPINA

Djelovanje djece i mladih unutar različitih skupina, klubova ili radionica koje se bave filmom može se odvijati na razini izvannastavnih ili izvanškolskih aktivnosti. Organizacija videogrupina unutar škole ima svoje prednosti jer ona postaje svojevrsna vrsta “nadopune” manjkavosti nastave medijske kulture.

Osnivanje videogrupina u školama nije nikakva novina, štoviše osnivanje videogrupina u Hrvatskoj ima dugu tradiciju. Već 1955. godine je u Zagrebu, u Pionirskom gradu osnovan prvi pionirski kinoklub u Jugoslaviji. Već 1957. osniva se niz videogrupina pri osnovnim školama od kojih su najzapaženije Kino-klub “Slavica” Osnovne škole Petar Preradović iz Pitomače pod vodstvom Mirka Lauša, zatim Kino-klub Dubrava Osnovne škole Ivan Mažuranić iz Zagreba pod vodstvom Antuna Gabera, Kino-klub Kušlanova Osnovne škole “R. i Z. Baković” iz Zagreba, ili pak Kino-klub Iskra iz Jasenovca pod vodstvom Matije Šepovića.

¹⁹ Vrabec, M. (1982.) Metodčki pristup liku u filmu, posebno u našem ratnom filmu. *Filmska kultura* (138/139/140): 283-287, Samoupravna interesna zajednica kinematografije SR Hrvatske, Zagreb

Sve navedene videodružine s djecom su radile na otkrivanju izražajnih mogućnosti filma, usvajanju filmske tehnike, istraživanju različitih žanrova, a sve to kroz dječje filmsko stvaralaštvo.

Čitav niz filmova nastalih u okviru školskih videodružina sudjelovao je na različitim revijama i festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva, od Bruxellesa, Kanade, SAD-a, DDR-a, Londona. Svi ti filmski radovi isključivi su plod entuzijasta, nastavnika zaljubljenika u film okupljenih oko Kino saveza Hrvatske (današnjeg Hrvatskog filmskog saveza).

Videodružina kao izvananstavna aktivnost može nadopuniti skromnu satnicu medijske kulture u redovnoj nastavi te time obuhvatiti veću količinu sadržaja od predviđenog unutar predmeta Hrvatskoga jezika. Također, videodružine uglavnom osnivaju učitelji koji imaju medijsku naobrazbu, što je svojevrsna pomoć učiteljima koji nisu dostatno obrazovani voditi nastavu medijske kulture u redovnoj nastavi. Činjenica je i da će videodružinu pohađati učenici koji pokazuju izražen interes za film i filmsku umjetnost, a na taj način osigurat će se i kvalitetno provođenje slobodnog vremena učenicima te poticati potreba učenika za međusobnim druženjem i timskim radom. Osim toga, videodružine omogućuju učenicima da snime vlastiti filmski uradak pa se na taj način vrši i demistifikacija filma.

Uz sve navedeno, važno je napomenuti da kroz rad videodružine učenici stječu različita znanja koja ne bi stekli unutar redovne nastave. Riječ je o tehničkim, filmološkim, literarnim, scenskim, likovnim i glazbenim znanjima koja se sva isprepliću unutar filmske umjetnosti. Na odgojnoj razini, učenici stječu svestraniji odgoj: estetski (književni, likovni, glazbeni), etički (odgovornost, upornost, zajedništvo, suradnja itd.), društveno-politički (samoupravljanje, ravnopravnost), radni (radne navike, sprega umnog i ručnog rada) i intelektualni (mišljenje, maštanje, zapažanje).²⁰

Budući da je film doista kompleksno umjetničko djelo, u radu videodružine svakako je moguće povući brojne korelacije s nastavnim predmetima koje su vidljive prilikom pisanja scenarija, dramatizaciji teksta, govornim vježbama, glumi i kretanju u prostoru, oblikovanju scenografija ili kostimografija, plesu i glazbi. Korelacije između rada videodružine i neke

²⁰ Težak, S. (1990.) *Metodika nastave filma*. Zagreb: Školska knjiga

druge izvannastavne aktivnosti moguće je ostvariti: snimanjem svojevrsnog namjenskog filma, suradnjom prilikom osmišljavanja scenarija (suradnja s dramskom i literarnom skupinom), scenografije (likovne grupe), suradnjom prilikom tehničke obrade slika i montaže filma (računalna skupina) i slično.

U praksi se najčešće organiziraju videodružine prema dobi učenika: predškolska, mlađi razredi osnovne škole, stariji razredi osnovne škole, srednja škola. Dobri rezultati u radu mogu se postići i miješanjem dobih skupina jer na taj način mlađi učenici uče od starijih i dodatno razvijaju timski rad. Učitelji na umu trebaju imati različite metodologije rada jer djeca u različitim dobima drugačije percipiraju svijet oko sebe, pa tako i film. Ipak, ne treba zazirati od filmskog odgoja od najranije dobi jer kamera može biti izvrsna igračka, a kasnije postati sredstvo izražavanja vlastitog autorstva.

Stjepko Težak dao je zaista veliki doprinos metodologiji rada s djecom na području filmske pismenosti, ali i naglasio važnost osnivanja videodružina kao mjesta gdje djeca kroz igru i praktičan rad uče o filmu. Sukladno psihofizičkoj razini djeteta, jasno je razradio ishode učenja i osnovne zadatke video družina i tako postavio čvrste temelje takvom tipu izvannastavnih aktivnosti u Hrvatskoj.

9. KOMPARATIVNI PRIMJER: FILMSKO OBRAZOVANJE U SLOVENIJI

Kratko analizirajući filmsko i medijsko obrazovanje u Hrvatskoj, izvrstan komparativni primjer možemo pronaći u susjednoj Sloveniji. Analizirajući važnost filmskog obrazovanja, Vlada Republike Slovenije razvila je u prosincu 2016. Strategiju razvoja nacionalnog programa filmskog odgoja.

Primijetivši kako je film jedan od najraširenijih umjetničkih, kulturnih, društvenih i industrijskih fenomena našeg doba, napravljena je detaljna analiza važnosti filmskog obrazovanja. Iako je u prvom planu filmskog odgoja razmatranje filma kao umjetnosti, ništa manje nisu značajna njegova svojstva kulturnog objekta, masovnog medija, ekonomske kategorije, tehničkog proizvoda ili sredstva za zabavu i razonodu. Bitno je jačanje svijesti da filmski

odgoj utječe na društveni, etički, intelektualni, multikulturalni i emocionalni integritet pojedinca, te tako oblikuje mogućnosti kritičke svijesti o sebi i razumijevanju svijeta.²¹

Premda filmski odgoj u Sloveniji ima dugogodišnju tradiciju, počevši od 60-ih godina prošlog stoljeća, aktivnije se počela naglašavati važnost filmskog obrazovanja osnivanjem Slovenskog filmskog centra. Riječ je o javnoj agenciji koju je osnovala Vlada Republike Slovenije s ciljem razvoja i financiranja filmske i audiovizualne kulture u Sloveniji (slovenska inačica HAVC-a). Donošenjem Zakona o Slovenskom filmskom centru, među ostalim zakonskim odredbama jasno se potiče razvoj visokoškolskog obrazovanja na području audiovizualnih djelatnosti i razvoj filmskog odgoja.²²

Također, Ministarstvo kulture Republike Slovenije planski je poticalo programe kulturno-umjetničkog odgoja s posebnim naglaskom na programe filmskog odgoja kojih je svake godine sve više. Podaci Slovenskog filmskog centra o sufinanciranju projekata filmskog odgoja pokazuju da je riječ o najbrže rastućem području u usporedbi s drugim sadržajnim jedinicama što ih sufinancira Slovenski filmski centar. U 2011. godini Slovenski filmski centar sufinancirao je 12 prijavljenih projekata u vrijednosti od 30.000,00 eura. Također, 2012. godine podržao je 13 prijavljenih projekata programa odgoja filmske kulture i to u ukupnoj vrijednosti od 50.000,00 eura., dok je 2013. godine iznos za sufinanciranje 14 projekata povećan na 71.500,00 eura. Taj iznos gotovo se udvostručio 2014. godine, što znači da je projektima filmskog odgoja bilo namijenjeno čak 140.000,00 eura, a odabrano je čak 30 projekata.²³

Bez obzira na sve navedene podatke i naizgled visokoj svijesti o važnosti filmskog obrazovanja, činjenica je da do donošenja Strategije razvoja nacionalnog programa filmskog odgoja nije postojala kontinuirana i sistematična provedba programa filmskog obrazovanja u Sloveniji, niti je ono uključeno u školske kurikule. Stoga je glavna svrha Strategije bila osigurati dostupnost, sistematičnost i dugoročnost filmskog odgoja te ponuditi prijedloge za kvalitetno i stručno provođenje programa filmskog odgoja u okviru nastavnih planova te u okviru kulturnih ustanova.

²¹ *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije

²² Zakon o Slovenskem filmskem centru, javni agenciji Republike Slovenije (ZSFCJA). URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5960> (pristupljeno 17.08.2020.)

²³ *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije

Preporuke donesene unutar Strategije razvoja nacionalnog programa filmskog odgoja, predviđaju protezanje učenja o filmu na svim obrazovnim razinama: počevši od predškolskog odgoja, osnovnoškolskog obrazovanja te srednjoškolskog obrazovanja s posebnim naglaskom na gimnazije kao škole s najširim općeobrazovnim predmetima. Već u vrtićkoj dobi djeca uz kvalitetnu pripremu i pažljiv odabir filmova mogu razgovarati o doživljaju filma, uživati u umjetnosti i razvijati estetsko opažanje. U osnovnoškolskom kurikulumu film i filmska umjetnost uključeni su u različite djelatnosti odgojno-obrazovnog procesa. U nastavnim planovima pojedinih predmeta sadržaji filmskog odgoja nisu neposredno zapisani, a filmski odgoj provodi se međupredmetno, odnosno kroskurikularno. Stoga se preporuča stavljanje većeg naglaska na filmsko obrazovanje kroz uvođenje izbornog predmeta *Umjetnost* unutar kojega se (uz ostale umjetničke sadržaje) prema unaprijed određenim metodama rada obrađuju scenarij, snimanje i montaža filma. Na srednjoškolskoj razini film može steći svoje mjesto kao kroskurikularni sadržaj koji spaja nastavne planove različitih općeobrazovnih srednjoškolskih predmeta, može biti uključen u sadržaje slobodnog kurikuluma u stručnim srednjim školama, a može se pojavljivati kao izvannastavna aktivnost kao dio izbornih sadržaja u gimnazijama i stručnim školama. Prema zaključcima Strategije, predlaže se uvođenje novog modula unutar umjetničkih gimnazija, koji zasada uključuju glazbu, likovnu umjetnost, ples i dramu, pa se tako dodaje još modul film, kao ravnopravno zastupljeni smjer.

Osim školskih obrazovnih sustava, sve veće značenje u filmskom odgoju i obrazovanju u Sloveniji (kao i u Hrvatskoj) imaju programi i projekti s područja filmskog odgoja, koji su sufinancirani javnim sredstvima i koje izvode javni zavodi, nevladine organizacije i privatni zavodi. Oni imaju ključnu ulogu pri obavljanju formalnih i neformalnih oblika filmskog obrazovanja. Filmski odgoj izvodi se u obliku kinematografskih projekcija s popratnim programom filmskog odgoja i u obliku filmskih radionica, kako za obitelji tako i za odgojno-obrazovne ustanove.

Određeni dio projekata filmskog odgoja odvija se u programima distribucije, promocije te širenja europskih, nacionalnih, autorskih i kinotečnih filmova, u okviru filmskih festivala, redovnih programa javnih zavoda s područja filma i audiovizualne kulture te art-kino programima pojedinih prikazivača, koji mogu djelovati pojedinačno ili u okviru javnih zavoda s područja kulture. Na području filmskog stvaralaštva za mlade organiziraju se filmske radion-

ice u školama, u vrtićima i izvanškolskim filmskim kampovima ili ljetnim filmskim školama, sve sa svrhom kvalitetnog i aktivnog proživljavanja slobodnog vremena. Broj djece i mladih, koji sudjeluju u tim programima ustrajno raste, a jednako tako i broj programa i projekata.

Poseban fokus unutar Strategije stavljen je i na osposobljavanje stručnih djelatnika te uvođenje predmeta posvećenih filmu i audiovizualnim sadržajima u pedagoški profilirane visokoškolske smjerove. Poštujući posebne propise visokoškolskih ustanova, povećava se broj modula i kolegija koji uključuju odgojne filmske sadržaje. Osim toga, već zaposlenim učiteljima i profesorima treba osigurati dodatno stručno obrazovanje iz područja filma i nadograđivanje već postojećih znanja, stoga je nužno spomenuti hvalevrijednu inicijativu i dugogodišnju praksu Kino-katedre, programa Slovenske kinoteke, namijenjene filmskom odgoju i obrazovanju na svim dobnim razinama. Riječ je o projektu koji je posvećen stručnom usavršavanju pedagoških djelatnika koji u svom radu kao jedno od didaktičkih sredstava koriste film. Taj je program besplatan za učitelje i profesore iz cijele države, a omogućuje stjecanje dodatnih znanja o filmskoj umjetnosti, metodologiji filmskog odgoja, o načinima filmske analize i interpretacije te o nizu drugih značajnih aspekata filma i kinematografije.²⁴

Na temelju svega navedenog može se zaključiti kako je Slovenija poduzela jasne korake u usustavljanju filmskog odgoja i obrazovanja, donijevši mjere i preporuke za sve obrazovne razine. Jasno je da unutar kurikularne reforme film ne zanemaruju već mu žele dati ravnopravan status s ostalim umjetnostima koje se obrađuju, primjećujući i primjenjujući njegov izniman kroskurikularni potencijal.

²⁴ *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije

10. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE UNUTAR ZEMALJA EUROPSKE UNIJE

Prema istraživanju koje je 2012. godine proveo British Film Institute²⁵ diljem zemalja Europske unije postoji razgranata mreža radionica, filmskih klubova i programa koji djeluju izvan institucionalnog sustava obrazovanja, a djeci pružaju filmsko obrazovanje koje ne dobivaju unutar školskih sustava. Samo u Ujedinjenom Kraljevstvu postoji mreža “Filmclub” s više od 7.500 filmskih klubova koji nakon škole, a izvan nastavnih programa, provode filmsko obrazovanje s djecom i mladima omogućujući im ne samo pristup gledanju filmova, već i praktični susret s filmom gdje djeca postaju i stvaratelji audiovizualnog sadržaja. Luksemburg, Malta i Slovačka imaju sličan program, dok je Danska specifična po tome što svi filmski klubovi za djecu djeluju kao jedinstvena mreža DaBUF (Danish children’s Film club).

Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Češka nude niz programa filmske pismenosti za djecu, ali i odrasle gdje im omogućuju upoznavanje sa svjetskom filmskom baštinom, gledanjem filmova i analizom. U Finskoj, Španjolskoj, Belgiji, Švedskoj i Islandu takvi filmski klubovi postoje na lokalnim ili regionalnim razinama, pa unutar njih zainteresirani mogu lako ostvariti osnovno filmsko obrazovanje. Osim filmskih klubova, u većini država Europske unije postoje razni programi koje provode udruge i filmski festivali, programi cjeloživotnog obrazovanja za odrasle, radionice koje provode filmska udruženja ili pak galerije, muzeji i filmski arhivi.

Najveći izazov s kojim se izvaninstitucionalno filmsko obrazovanje susreće, na razini cijele Europske unije jest nepostojanje stabilnog i stalnog financiranja takvog tipa programa. Oni najčešće ovise o javnim pozivima financijera i državne/regionalne/gradske uprave, stoga ne mogu računati na višegodišnja sredstva niti razvijati dugogodišnje programe. Takvi programi najviše su prilagođeni istinskim entuzijastima i zaljubljenicima u film koji na neki način žele proširiti svoje osnovno znanje o filmu, ali velika je vjerojatnost da se neće njime profesionalno baviti.

²⁵ *Screening Literacy: Executive Summary* (2103.), British Film Institute, European Commission

Razvojem kvalitetnih programa filmskog obrazovanja u neformalnom sektoru, filmska zajednica ostvarila bi dugoročnu korist. Takvi programi iznjedrili bi nove, mlade filmske radnike, na tržištu bi bio veći broj slobodnih filmskih radnika, a stvorila bi se i značajna masa filmskih profesionalaca koji bi mogli raditi na daljnjem obrazovanju djece i odraslih.

Samo jedna država ima formalno uspostavljen nacionalni program filmskog odgoja i obrazovanja za djecu i mlade izvan školskog sustava. Riječ je o Francuskoj, državi od koje imamo puno za naučiti ne samo iz područja razvoja filmske pismenosti, već i o kulturnoj politici u cjelosti. Riječ je o programu *le Cinéma: cent ans de jeunesse*, kojeg vodi *Cinémathèque Française*. On uključuje partnere iz sedam različitih država, a nudi inovativan pristup filmskom podučavanju i filmskoj estetici sa snažnom komponentom profesionalnog razvoja svakog pojedinca. Sada djeluje već 25 godina (od 1995.) i svakako je primjer ne samo kvalitetnog nacionalnog programa filmske pismenosti, već i višedržavne suradnje koja sustavno promiče programe filmske pismenosti izvan školskog sustava.

11. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ

Svi dosadašnji pokušaji filmskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj bili su neplanski i nesusstavni te su ovisili o privatnim inicijativama zaljubljenika u film. Korijeni organiziranog djelovanja filmskog amaterizma u svrhu stjecanja kompetencija za bavljenje filmskom umjetnošću sežu u 1928. godinu, kada je ugledni stomatolog i pasionirani kinoamater dr. Maksimilijan Paspas utemeljio Kinosekciju zagrebačkog Fotokluba.²⁶ Ona se 1935. godine osamostaljuje kao Klub kinoamatera Zagreb, a kasnije postaje prepoznatljiva pod imenom Kinoklub Zagreb, koji djeluje još i danas.²⁷ Djelatnost kluba sastojala se od predavanja o umjetničkim pitanjima i novim tehnologijama, a bila je zapravo prvi organizirani oblik udruživanja filmskih amatera, koji već 1954. organizira prvi klupski festival.

²⁶ Škrabalo, I. (1998.) *101 godina filma u Hrvatskoj 1896. - 1997*. Zagreb: Nakladni zavod Globus

²⁷ Škrabalo, I. (2008.) *Hrvatska filmska povijest UKRATKO (1896-2006)*. Zagreb: V.B.Z.

Prvi filmski klub za djecu osnovala je 1955. Ljerka Smrček u Pionirskom gradu u Zagrebu. Filmski klubovi za djecu postigli su velike uspjehe te su postali poznati na međunarodnoj razini (Slavica Pitomača od 1957., voditelj je Mirko Lauš, škola crtanog filma - Škola animiranog filma Čakovec od 1975., voditelj je Edo Lukman), otprilike dvadeset kinoklubova za djecu je bilo aktivno u tom razdoblju. Kinoklubovi su postali mjesta u koja su se pridruživali mladi ljudi - brojni studenti - koji su željeli raditi na filmu. Danas u Hrvatskoj postoji oko 170 kino klubova i videodružina djece i mladeži.

Kao krovna udruga kino i videoklubova, filmskih družina i pojedinaca od osnovnoškolskog uzrasta pa sve do odraslih članova nametnuo se Hrvatski filmski savez. Njegova glavna zadaća jest organizacijski, materijalno i stručno poticati rad svojih članica, organizirati predstavljanje i valorizaciju filmskog stvaralaštva djece, mladih i odraslih u zemlji i inozemstvu te raditi na očuvanju i arhiviranju filmskog stvaralaštva neprofесиjske kinematografije. Godinama vođen glavnom tajnicom Verom Robić Škarica, Hrvatski filmski savez sustavno radi na razvoju izvaninstitucionalnog filmskog obrazovanja i pruža podršku članicama s područja cijele Hrvatske. Jedan od najvećih uspjeha Hrvatskog filmskog saveza jest da je uspio uključiti film u nastavni plan i program, a 1999. pokrenuo je godišnju Školu medijske kulture, na kojoj predaju vrhunski filmski stručnjaci, a pohađaju ih nastavnici koji predaju o filmu.

Hrvatski filmski savez paralelno razvija niz djelatnosti: potpomaže rad klubova i udruga, podupire filmsku i videoprodukciju, prikuplja i obrađuje zbirku filmskih i videodjela, izdaje filmske časopise i knjige o filmu, suorganizira tečajeve i radionice za djecu i odrasle te Školu medijske kulture kao najznačajniji izvaninstitucionalni program u kontekstu razvoja medijske pismenosti. Hrvatski filmski savez potiče i pruža stručnu pomoć u realizaciji medijskog odgoja i obrazovanja u osnovnim i srednjim školama, priređuje državne revije neprofесиjskog filma u okviru svih dobnih skupina (Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece, Filmska revija mladeži i Four River Film Festival, Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva) te distribuirati i prikazuje program filmske klasike u kinu Tuškanac. Od 2000. godine Savez djeluje i kao producent profesionalnih filmova, fokusirajući se na eksperimentalni i dokumentarni film te od tada do danas produkcijski katalog Saveza broji više od 100 naslova.

Osim kinoklubova i Hrvatskog filmskog saveza, različiti programi filmske pismenosti organiziraju se u okviru udruga za djecu i mlade, centara za kulturu te u okviru filmskih festivala.

Analizirajući rezultate HAVC-ovog javnog poziva za komplementarne djelatnosti za 2020. godinu, dolazimo do podatka da je HAVC u 2020. godini podržao različite programe filmskog obrazovanja djece, mladih i odraslih u iznosu od 743.000,00 kn. To su samo programi koji se direktno odnose na razvoj filmske pismenosti, neračunajući financiranje festivala, koji na neposredan način također pridonose razvoju filmske pismenosti. Kao neke od udruga koje su ostvarile najznačajnije iznose za svoje programe valja izdvojiti Kinoklub Zagreb, za radionički program unutar Kinokluba (80.000,00kn), udrugu Bacači sjenki koja je za program “FROOOM! 2020 Interdisciplinarni filmski program medijskog, filmskog i informatičkog opismenjavanja djece i mladih” ostvarila sufinanciranje u iznosu od 60.000,00 kn te udrugu Blank koja je za Filmsku školu i radionički program ostvarila također sufinanciranje u iznosu od 60.000,00 kn.

Čak i sami umjetnički savjetnici za komplementarne djelatnosti Mirna Belina, Dušan Gačić i Slaven Zečević unutar svog obrazloženja odabira sufinanciranih programa naglašavaju sljedeće:

“Primjećuje se nastavak pojava inicijativa koje se odnose na lokalne manifestacije i programe usmjerene na djecu, mlade i građane treće životne dobi. Prednost pri prijedlozima za sufinanciranje davala se programima koji se nalaze u sredinama u kojima je filmska kultura zastavljena ili nepostojeća. Savjetnici od 2017. godine napominju da je pri provedbi tih programa nužna bolja povezanost s nadležnim institucijama i uključivanje stručnjaka u konceptualizaciju projekata i izvedbu.

Na ovogodišnji se Javni poziv, kao i prethodnih godina, prijavilo mnogo obrazovnih programa za učenike srednjih i osnovnih škola, ali i za školske profesore. Umjetnički savjetnici prepoznaju potrebu za takvim programima jer ona proizlazi iz nerazvijenoga pristupa medijskoj kulturi u nacionalnom kurikulumu i redovitoj nastavi. Medijska edukacija slabo je zastupljena na profesorskim/nastavničkim studijima (a kad i jest, prilično je zastarjela), a zatim posljedično i u samoj nastavi. Trebalo bi imati na umu da Javni poziv za komplementarne djelatnosti ne bi trebao biti dominantan oblik medijskog obrazovanja, već nadopuna postojećega, što trenutno nije slučaj.

Audiovizualno obrazovanje ključna je točka razvoja sektora. Umjetnički savjetnici i ove godine naglašavaju nužnost za snažnijim otvaranjem komunikacijskih kanala između Min-

istarstva kulture, Ministarstva znanosti i obrazovanja i Hrvatskog audiovizualnog centra oko tih pitanja kako bi se postigao veći napredak u području audiovizualnog obrazovanja.”²⁸

Osim javnog poziva kojim sufinancira i potiče razne udruge i klubove na razvoj izvaninstitucionalnih programa filmske pismenosti, Hrvatski audiovizualni centar u svrhu promicanja filmske pismenosti i filmskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj u suradnji s partnerskim organizacijama, udrugama i institucijama organizira različite aktivnosti i događanja. HAVC je prepoznao važnost dugoročnog unapređenja i suradnje između audiovizualnog i odgojno-obrazovnog sektora u Hrvatskoj. Glavni cilj HAVC-a povećanje je kvantitete i kvalitete nastave filma, odnosno poticanje i promicanje filmske i audiovizualne pismenosti. Ovaj projekt pokrenut je paralelno s razvijanjem Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva 2017. - 2021. u kojem je naglašeno kako je poticanje filmske pismenosti i filmskog obrazovanja jedan od osnovnih strateških ciljeva Hrvatskog audiovizualnog centra, koji predstavlja izlazak iz audiovizualnog kruga u jedno složenije društveno područje, kodirano bitno drugačijim mehanizmima, legislativama i tradicijama.²⁹

12. PET NAJISTAKNUTIJIH PROJEKATA MEDIJSKE PISMENOSTI U HRVATSKOJ

Europski audiovizualni opservatorij, jedna od institucija Vijeća Europe sa sjedištem u Strasbourgu objavila je 2017. godine vrlo detaljno izvješće naslova “Mapiranje praksi i aktivnosti medijske pismenosti u EU-28”. Riječ je o studiji koju je financirala Europska komisija, smatrajući nužnim mapirati prakse i aktivnosti medijske pismenosti u Europskoj uniji kako bi se omogućio prijenos znanja među državama članicama.

Studija pruža detaljnu analizu glavnih trendova medijske pismenosti, utemeljenu na ukupno 547 projekata, među kojima je istaknuto i detaljno opisano 145 primjera dobre prakse iz svih

²⁸ Hrvatski audiovizualni centar. URL: https://www.havc.hr/img/newsletter/files/web%20obrazlozenje_fin.pdf (pristupljeno 22.08.2020.)

²⁹ *Nacionalni program promicanja audiovizualnog stvaralaštva 2017. - 2021.* (2017.), Hrvatski audiovizualni centar

28 zemalja članica Europske unije. Metodologija rada obuhvaćala je identifikaciju 20 značajnih projekata medijske pismenosti u svakoj državi te odabir 5 najznačajnijih, za koje su dane i detaljnije informacije. Izvješće za Hrvatsku temelji se na podacima koje je prikupio dr.sc. Igor Kanižaj, docent na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu i potpredsjednik Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu.

Izvješće je istaknulo kako Hrvatska ima dugu tradiciju programa medijske pismenosti unatoč nedostatku sustavnog pristupa filmskom odgoju. Kao ključna krovna udruga koja je razvijala izvaninstitucionalne projekte filmske pismenosti identificiran je Hrvatski filmski savez, a tijekom zadnjih pet godina povećao se broj projekata i organizacija koje su direktnije usmjerene na kritičke aspekte medijske pismenosti.

Kao pet najznačajnijih projekata medijske pismenosti u Hrvatskoj istaknuli su se:

- multimedijски portal medijskapismenost.hr
- Djeca medija
- Centar za sigurniji internet Hrvatska
- Telecentar i
- Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić.

Prvi nacionalni portal o medijskoj pismenosti, medijskapismenost.hr, u lipnju 2016. godine objavili su Ured UNICEF-a za Hrvatsku i Agencija za elektroničke medije, u suradnji s Akademijom dramske umjetnosti, Fakultetom političkih znanosti, Hrvatskim audiovizualnim centrom i Hrvatskim filmskim savezom. Glavni cilj u realizaciji ovog projekta bio je informiranje, obrazovanje i osnaživanje roditelja, dječjih skrbnika i učitelja o medijskoj pismenosti. Portal pruža informacije o utjecaju različitih vrsta medija na djecu, obrađuje teme kao što su sigurnost na internetu, nasilje u medijima, stereotipi, utjecaj medija na dječji razvoj te nudi niz savjeta roditeljima kako postupiti u konkretnim situacijama iz stvarnog života. Portal medijskapismenost.hr obuhvaća širok spektar tema medijske pismenosti: sigurnost na internetu, mediji i dječji razvoj, nasilje u medijima, stereotipi u medijima.

Projekt Djeca medija pokrenulo je 2011. godine Društvo za komunikaciju i medijsku kulturu, a glavni cilj projekta bio je povećati kompetencije medijske pismenosti djece, nastavnika i roditelja. Riječ je o najvećem volonterskom projektu u području medijskog obrazovanja u Eu-

ropskoj uniji, koji okuplja više od 100 volontera, većinom studenata novinarstva i komunikologije. Aktivnosti projekta obuhvaćaju radionice, istraživanja i izdavačku djelatnost te radio emisiju “Odgoj za ideale” o medijskoj pismenosti. U sklopu projekta, a zahvaljujući volonterskom radu, održano je preko 600 predavanja i radionice za više od 12.000 djece, roditelja i školskih djelatnika. Projekt je 2017. godine osvojio prestižnu europsku nagradu koju dodjeljuje Evens Foundation, vodeći promotor medijskog obrazovanja u Europskoj uniji. Nagrada je projektu dodijeljena prvenstveno zbog pristupa koji povezuje rad sveučilišnih profesora i volontera. Teme kojima se projekt posebno bavi su elektroničko nasilje, e-bonton, odgojna i obrazovna uloga medija, utjecaj videoigara na djecu i mlade, senzacionalizam u medijima, medijski prikazi ljepote te oglašavanje u medijima.

“Centar za sigurniji internet Hrvatska: učinimo internet dobrim i sigurnim mjestom” naziv je projekta kojeg provodi Centar za nestalu i zlostavljanu djecu osnovan 2006. u Osijeku kao neprofitna organizacija. Projekt ima podršku brojnih partnera i organizacija privatnog i javnog sektora, akademske zajednice i nevladinih udruga, a sufinancira ga i Europska unija. Jedan od glavnih ciljeva projekta je podići svijesti o sigurnosti na internetu putem različitih aktivnosti i kanala. Projekt je razvio dva vrijedna servisa: Hotline servis za prijavu štetnog sadržaja na internetu te Helpline servis, za djecu i roditelje kako bi dobili stručnu pomoć vezanu uz štetne sadržaje na internetu. Linije za prijavljivanje štetnih sadržaja su besplatne, dostupne su na razini cijele Hrvatske, a savjete i pomoć djeci i roditeljima pruža obučeni stručni suradnik - psiholog.

Telecentar jedna je od najuspješnijih nevladinih udruga u Hrvatskoj koja djeluje na području medijske i informacijske pismenosti. Osnovana je 2005. godine, a unutar posljednjih nekoliko godina značajno se proširila te provela niz projekata koje sufinancira Europska unija, a uključuju istraživanje potreba, razvoj i provedbu novih kurikuluma, izgradnju kapaciteta obrazovnih i kulturnih ustanova, multimedijску produkciju i međusektorsko umrežavanje. Misija Telecentra promocija je cjeloživotnog učenja kao razvojnog alata za sve građane, dok je osnovni cilj razvoj kompetencija potrebnih svim građanima za aktivno uključivanje u društvo znanja. Vizija Telecentra stvaranje je neprofitnog brenda prepoznatljivog po visokoj kvaliteti programa cjeloživotnog učenja i multimedijске produkcije obrazovnih i kulturnih sadržaja. Projekti Telecentra poseban fokus stavljaju na medijsko obrazovanje odraslih,

provodeći programe cjeloživotnog učenja s 32 modula informatike, engleskog jezika, životnih vještina i poduzetništva.

13. ŠKOLA MEDIJSKE KULTURE DR. ANTE PETERLIĆ

Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić jedinstven je desetodnevni izvaninstitucionalni obrazovni program koji se sastoji od predavanja o filmu i brojnih radionica u kojima se stječu praktična znanja kroz rad na filmovima. Ona je mjesto nadogradnje postojećih znanja, usavršavanja ili pak tek prvog susreta sa svijetom filma, fotografije, radija i medija. Škola medijske kulture jedini je izvaninstitucionalni program koji točno pozicionira film kao temelj medijske pismenosti i koji se bavi filmom kao umjetničkim djelom.

Premda Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić godine održavanja broji od osnivanja samostalne Hrvatske države (pa je tako 2020. održana 22. Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić), svoje povijesne temelje Škola vuče još iz 1965. godine. Tada su, naime, filmski entuzijasti okupljeni u udruženje Filmoteka 16, uz pomoć okupljenih pedagoga, filmskih kritičara i teoretičara pokrenuli filmsku ljetnu školu koja se godinama održavala u Trakošćanu. Najznačajnija imena koja se povezuju s osnivanjem ljetne filmske škole su Đuro Fučijaš, Stjepko Težak, Ante Peterlić (čije ime danas škola i nosi), Rudolf Sremec, Dušan Stojanović i Miroslav Vrabec. Njihova ideja bila je da Ljetna filmska škola bude ishodište za prodiranje filmske umjetnosti u škole, odnosno mjesto koje je trebalo omogućiti nastavnicima književnosti da dobiju temeljne informacije iz područja sociologije filma, teorije filma, filmske povijesti te pedagoško-metodičke pristupe filmu. Dugogodišnjim predanim radom i brojnim učiteljima koji su sudjelovali u programima škole, stvoreni su temelji i potrebni kadrovi za ostvarivanje filmske kulture u osnovnim školama.

Već tada je jasno zadan program rada škole: dva seminarska stupnja (početni i napredni), radionički programi i poseban naglasak na prikazivanje najznačajnijih djela autora svjetske i domaće produkcije. Prvi seminarski stupanj obuhvaća osnovna znanja iz teorije filma i uvjet je za daljnje pohađanje specijalističkih radionica, dok je drugi seminarski stupanj fokusiran na cjeloživotno filmsko obrazovanje te svake godine nudi nove teme iz područja filmske umjet-

nosti. Osim prikazivanja filma, nerijetko su na Školi prisutni i sami autori koji zajedno s polaznicima rade detaljnu analizu filma i razgovaraju o procesu njegova nastanka. Stav Škole je kako se, osim u učionici, o filmu mora učiti i u kinodvorani, stoga je gledanje i analiza filma neizostavan dio procesa rada na Ljetnoj filmskoj školi tada i Školi medijske kulture dr. Ante Peterlić danas.

U želji da se na strateški način uvede dječje filmsko stvaralaštvo u osnovne škole, od 1970. godine Filмотека 16 u suradnji je s Kino-savezom pokrenula i posebni seminar za voditelje dječjih kinoklubova osnovanih pri školama. Taj seminar za cilj je imao stvaranje kadrova koji će uvesti film u školu kao sredstvo osobnog izražavanja i kreativnog djelovanja učenika. Kroz seminar su polaznici teorijski i praktično prolazili kroz proces stvaranja filma - od ideje do realizacije. Još jedan problem kojemu su članovi Filмотеке 16 uspjeli doskočiti je tiskanje adekvatnih priručnika i posebnog časopisa za nastavnike. Naklada mu je bila mala, 200 do 400 primjeraka, zbog ograničenih financijskih sredstava, pa ni njegov utjecaj nije bio toliko velik. Ipak, to je bio jedan od rijetkih primjera stručne literature za nastavnike, ali i povod Anti Peterliću da napiše “Osnove teorije filma” 1977. godine.

Kroz svoj sustavni rad i niz godina održavanja, Škola se zaista prometnula u pet najvažnijih projekata medijskog opismenjavanja u Hrvatskoj.³⁰ U posljednjih 22 godine održavanja, kroz Školu je prošlo više od 2000 polaznika. Poseban dokaz uspješnosti Škole medijske kulture je sve širi krug škola (osnovnih i srednjih), ali i dječjih domova koji s djecom i mladima obrađuju filmsku pismenost i medijsku kulturu, unutar svojeg predmeta, ali i kao izvannastavnu aktivnost.

Posljednjih godina Škola je pretežito usmjerena na razvoj medijske i filmske pismenosti, s ciljem osnaživanja i povećavanja kompetencija nastavnika i profesora u osnovnim i srednjim školama. Ipak, važno je naglasiti kako školu pohađaju i mladi, učenici i studenti, koji žele dopuniti svoje postojeće znanje o filmu. Upravo zbog tog “miješanja” različitih dobnih skupina koje zajednički uče o filmu, u Školi se stvara posebna sinergija polaznika i vrlo fluentnog prijenosa znanja filmskih profesionalaca polaznicima. Može se reći kako, unutar tog procesa, polaznici ne uče samo od mentora već i jedni od drugih, što stvara posebnu vrstu

³⁰ *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28*, (2016.) European Audiovisual Observatory, Strasbourg

kolektivnog identiteta u kojem se polaznici zaista senzibiliziraju jedni za druge, pokušavajući osnažiti sve članove unutar tima.

Posebnost Škole medijske kulture je i u tome što su svi predavači zapravo filmski stručnjaci i profesionalci, pa su se tako u 2020. na popisu predavača našli: Tomislav Mršić, Ivan Goran Vitez, Boris Poljak, Tomislav Stojanović, Dubravka Premar, Darije Petković, Tomislav Šoban, Irena Krčelić, Višnja Biti i drugi. Zbog zaista zavidnog popisa filmskih profesionalaca koji predaju na Školi medijske kulture, može se reći da je ona na neki način i ekskluzivna, jer ni na jednom drugom mjestu, osim na umjetničkim akademijama, ne postoji mogućnost tako neposrednog i direktnog susreta s filmskim profesionalcima koji prenose svoja znanja na nove generacije.

Programi Škole medijske kulture nude kombinaciju razvoja kritičkog pristupa i praktičnih vještina. Kao program cjeloživotnog učenja, Škola je certificirana od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja i Agencije za odgoj i obrazovanje te svake godine po završetku Škole sudionici dobivaju diplomu o sudjelovanju koju potpisuje Ministar znanosti i obrazovanja. Upravo ta diploma učiteljima i profesorima služi kao dokaz pri napredovanju unutar nastavničkih zvanja.

Škola i dalje počiva na istim programskim temeljima kao i 1965. godine, što nikako ne znači njenu zastarjelost već vrlo kvalitetno postavljene temelje u izvaninstitucionalnom obrazovanju mladih i odraslih od njenih samih začetaka do danas. Škola ima dva seminarska stupnja, početni i napredni. Prvi (osnovni) stupanj seminarskog programa pruža temeljna znanja, a namijenjen je nastavnicima i drugim polaznicima koji ta znanja nisu mogli steći u okviru svojega studija ili koji ta znanja trebaju utvrditi. U podjednakom omjeru teorije i prakse polaznici stječu osnovna znanja koja kasnije mogu nadograđivati na ostalim programima. Drugi stupanj seminarskog programa pruža specijalizirana znanja o filmskim temama koja se podjednako odnose na teme iz suvremenog filma, ali i manje poznate fenomene iz povijesti filma. Drugi seminarski stupanj služi i za produbljivanje teorijskih znanja i analitičkih umijeća iz područja filma, a odabir novih tema svake godine omogućuje cjeloživotno obrazovanje polaznika.

Pohađanje radioničkih programa zamišljeno je tek nakon uspješno završenog prvog seminarskog stupnja, kako bi polaznici pri dolasku na radioničke programe imali već neka osnov-

na znanja o filmskoj teoriji i filmskom jeziku. U 2020. godini Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić organizirala je dvanaest različitih radioničkih programa i to:

1. Radionicu za dokumentarni film
2. Radionicu za igrani film
3. Radionicu za animirani film
4. Radionicu za TV reportažu
5. Radionicu za kameru i snimanje
6. Radionicu za montažu
7. Radionicu za fotografiju
8. Osnove novinarstva - radijska reportaža - audioprilozi za internet
9. Radionicu za eksperimentalni film
10. Scenarističku radionicu: od ideje do realizacije
11. Radionicu dramske pedagogije i
12. Radionicu radioigre.

Škola medijske kulture djeluje kao svojevrsno ulaganje u profesore, stručne suradnike, odgajatelje, ali i zaljubljenike u medije. Kroz školu su prošle već brojne generacije mladih, ali i učitelja i profesora, a neki se Školi već godinama vraćaju. Kako je Škola oblik vaninstitucionalnog obrazovanja, otvorena je svim zainteresiranim polaznicima i zaista je inspirativna u vidu broja sudionika i programa koji se svake godine nadograđuju. Premda se Škola održava samo deset dana, organizacijski tim čini Savjet Škole koji tijekom cijele godine istražuje i priprema najkvalitetnije programe za nadolazeću godinu.

Unatoč kvalitetnom programu, izvrsnim predavačima i dugogodišnjoj tradiciji, Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić i dalje je samo jedan od programa Hrvatskog filmskog saveza, krovne udruge neprofesijskih filmskih i video udruga Hrvatske. Njena čar jest upravo u tome što nije vezana ni za jednu instituciju i što ima slobodu u organizaciji vlastitih edukativnih sadržaja. Ipak, činjenica jest da Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić nema stalno i stabilno financiranje koje bi joj omogućilo daljnji rast i razvoj. Ona se financira mahom iz javnih poziva HAVC-a, jedinica lokalne samouprave mjesta gdje se održava te kotizacijom sudionika koji za sudjelovanje u ovom zaista izvrsnom programu plaćaju simboličnih 500,00 kn. Na temelju svega navedenog, jasno je vidljivo kako Škola i dalje počiva na entuzijazmu zaljubljenika u film i poluvolonterskom radu filmskih profesionalaca. Premda je riječ o

izvršnom programu, njegovo napredovanje nije moguće bez stabilnog i sustavnog financiranja koje bi omogućilo daljnji razvoj i možda pokretanje novih radioničkih programa ili ponovno tiskanje stručnih materijala za učitelje i profesore.

Škola medijske kulture dr. Ante Peterlić najsustavniji je izvaninstitucionalni program stručnog usavršavanja za nastavnike i profesore i trebala bi biti obveza, a ne osobna volja, cijelog stručnog kadra koji se u svom radu susreće s bilo kojim oblikom medijske i filmske pismenosti sudjelovati u ovom programu, barem svakih nekoliko godina. Na taj način bi produčili ne samo svoja teorijska znanja, već i praktična i lakše bi se nosili s izazovima suvremenih tehnologija i metodologija pri predavanju filmske pismenosti.

14. IZVANINSTITUCIONALNO FILMSKO OBRAZOVANJE MLADIH: RAD KINOKLUBA KARLOVAC

U lipnju 1999. godine u prostoru Gimnazije Karlovac osnovana je školska sekcija pod nazivom Videodružina Gimnazije Karlovac. Povod okupljanja bio je film, ali funkcija je bila osigurati gimnazijalcima kvalitetno provođenje slobodnog vremena. Drugim riječima, kroz gledanje, kanaliziranje i stvaranje filma mladi su se družili i kroz izvannastavnu aktivnost detaljnije upoznivali film. Postojanjem Videodružine i velikim lobiranjem od strane osnivača Videodružine prof. Damira Jelića (današnjeg župana Karlovačke županije, a prije toga gradonačelnika u dva mandata) filmska umjetnost uvrštena je u kurikulum Gimnazije Karlovac kao izborni predmet koji je moguće odabrati od 2. pa sve do 4. razreda.

Tri godine kasnije pojavila se potreba za dodatnim osamostaljenjem od Videodružine Gimnazije Karlovac i razdvajanjem školske aktivnosti od izvaninstitucionalnog djelovanja te je osnovana udruga Kinoklub Karlovac. Filmsko djelovanje već je tada prešlo granice Gimnazije, a zainteresiranih članova je bilo sve više. Uz očuvanje harmoničnog ozračja unutar tima, težnja je bila stvoriti čvrste temelje udruge s potpunim kontinuitetom djelovanja u domeni filmske umjetnosti. Kinoklub Karlovac udruga je mladih koja se bavi audiovizualnom djelatnošću, promiče filmsku i video kulturu te srodne umjetnosti. Primarna djelatnost Kinokluba je rad na vlastitim, autorskim radovima kao i suradnja s uspješnim lokalnim poslovnim subjek-

tima, karlovačkim udrugama i drugim partnerima upravo u području audiovizualnog stvaralaštva.

Smisao i strategija djelovanja udruge osmišljeni su najvećim dijelom idejama samih učenika i članova pri čemu se uloga voditelja svodila samo na pomoć pri njihovom formuliranju. Misija Kinokluba ima trostruko stremljenje: pružanje obiteljske atmosfere („osjećamo se kao doma“), stvaranje ekipnog ozračja koje razbija negativnu opterećenost u grupi i izvan nje („konkurencija ne postoji“) te promoviranju strpljivog rada („razvoj filma prati mirno djelovanje“). U istome duhu otvorenosti i prepoznatljivosti grupe, iskristalizirala se vizija Kinokluba: stvaranje grupne kohezije („cijela grupa diše jednim plućima“) i integracija svih članova u grupu („ja sam samo jedna karika u lancu“).

Rad Kinokluba usmjeren je i na ostvarivanje indirektni koristi filmskog stvaralaštva: popunjavanju slobodnog vremena društveno korisnim aktivnostima kroz pružanje temelja za sustavan rad na filmu. Nadalje, time se ostvaruje učenje mladih organizacijskim vještinama i timskom radu potrebnima za daljnje sudjelovanje u zajednici. Konačno, korist je vidljiva u ugrađivanju vrijednosti mladima kao što su nesmetana komunikacija, poštenje i odanost grupi, odgovornost, strpljivost, suradnja itd. Temeljem navedenoga, očita su nastojanja Kinokluba u ostvarivanju koristi koje su iznad samog stvaranja filma. Osim toga, Kinoklub je prepoznao da je film vrlo zahvalan medij za rad s djecom i mladima na svim područjima.

Premda je nastao iz izvannastavne aktivnosti, Kinoklub Karlovac danas je samostalna udruga koja nije više direktno povezana s radom unutar Gimnazije Karlovac. Njeni članovi su učenici i mladi studenti s područja cijele Karlovačke županije. Funkciju predsjednice udruge trenutno obnaša novinarka Tamara Perković, a udruga ima jednu stalno zaposlenu osobu, na mjestu tajnika kluba, na puno radno vrijeme.

Rad Kinokluba može se podijeliti u nekoliko odvojenih programskih elemenata. Najvažnija je edukativna djelatnost pa se tako svake godine održava tečaj filmske umjetnosti za nove članove, koji pruža svu teorijsku, tehničku i organizacijsko-logističku potporu potrebnu filmskim početnicima za daljnji, samostalan rad na vlastitom filmu. Osim tečaja, održavaju se i različite radionice za djecu u osnovnim školama te specijalističke radionice za mlade. Kinoklub je i suorganizator Filmske revije mladeži i Four River Film Festivala, nacionalne, odnosno

međunarodne manifestacije posvećene srednjoškolskom filmu te Karlovačkog riječnog kina, jedinstvenog open air kina na obali rijeke Korane. Kinoklub Karlovac otvorio je 2007. godine „Mikrokino“, dvoranu u kojoj se povremeno održava kino program, predavanja te premijere uradaka članova Kinokluba. Također, 2007. godine u Karlovcu je održana posljednja kino projekcija, a nakon toga je Karlovac postao grad bez kina. Nakon brojnih inicijativa i apela za povratak kina u grad, od prosinca 2012. Kinoklub se partnerski pridružio produkcijskoj tvrtki Tabopromocija i Gradu Karlovcu te je zajednički pokrenuto Kino Apolo, projekt kojim se osim projekcija filmova organiziraju dodatni sadržaji u vidu radionica, predavanja, gostovanja, programa filmske pismenosti i slično. Nakon završetka rada Kina Apolo, Kinoklub nastavlja kinotečne programe te je 2013. godine uspješno proveo ciklus projekcija domaćih filmskih naslova Karlovački filmski CROgram te najnoviji program Kino u kazalištu, održan 2014. godine u nekoliko ciklusa u Gradskom kazalištu Zorin dom. Kinoklub Karlovac je i udruga članica suradničke platforme KA-operativa čije je djelovanje usmjereno na unapređenje položaja organizacija civilnoga društva koje djeluju u području nezavisne kulture u gradu Karlovcu.

Na temelju svega navedenog može se zaključiti kako je Kinoklub Karlovac zaista jedan od aktivnijih kinoklubova u Hrvatskoj, koji nije nužno fokusiran samo na filmsko stvaralaštvo, već kod svojih članova sustavno potiče i unaprjeđuje produkcijske i organizacijske sposobnosti. Unatrag zadnjih 10 godina čak je 9 članova Kinokluba Karlovac upisalo razne smjerove na Akademiji dramske umjetnosti, a dvoje je upisalo Odsjek animiranog filma i novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti. Taj podatak svjedoči o važnosti upoznavanja srednjoškolaca s filmskom umjetnošću koji ju potom odabiru kao svoj profesionalni put.

Kinoklub Karlovac samo je jedan od primjera dobre prakse koji već osamnaest godina provodi sustavno izvaninstitucionalno filmsko obrazovanje mladih, a takvih primjera u Hrvatskoj zaista ima mnogo. Nikako se ne smiju izostaviti Kinoklub Zagreb i Kinoklub Split kao dva najstarija izvaninstitucionalna oblika okupljanja filmofila, ali tu su svakako i Studio kreativnih ideja Gunja, Škola animiranog filma u Čakovcu, Foto kino video klub Zaprešić i još mnogi drugi zbog kojih filmska pismenost u Hrvatskoj pronalazi put do učenika i filmskih entuzijasta.

15. ZAKLJUČAK

Film je prije svega široko rasprostranjena umjetnost, dostupna svima. Baš zbog svoje rasprostranjenosti, filmska pismenost zahtjeva određenu institucionalizaciju unutar formalnog obrazovanja kako bi stvorila gledatelje koji mogu kritički sagledati sadržaje s filmskog platna i koji imaju mehanizme pomoću kojih mogu uspješno interpretirati zahtjevnije naslove i filmske forme. Publiku treba odgajati od najranije dobi, ne samo zbog filmske pismenosti već kako bismo stvorili društvo koje će cijeniti i njegovati umjetnost u cjelini, od koje je film samo jedna niša.

Vrijednost izučavanja filmske umjetnosti u institucionalnom obrazovanju još nije potpuno prepoznata, što zapravo više govori o društvu i tromosti školskih sustava na prilagodbu suvremenom životu. Obrazovna društvena sfera mora biti u korak s vremenom i kvalitetno odgovarati na njegove izazove.

U ovom trenutku, najveći dio filmskog obrazovanja dolazi iz izvaninstitucionalnog sektora, od strane istinskih ljubitelja filmske umjetnosti koji organiziraju različite oblike izvanškolskih aktivnosti za sve dobne skupine. Profilirao se velik broj kinoklubova, udruga, radionica i programa koji sustavno rade na filmskom odgoju i obrazovanju i koji kroz svoje programe nadoknađuju manjkavost školskih kurikulumata. Jedino suradnjom prosvjetnih djelatnika sa umjetnicima i djelatnicima u kulturi može doći do kvalitetnih metodologija podučavanja filmske pismenosti.

Zahvaljujući sustavnom i dugogodišnjem radu izvaninstitucionalnog sektora, vidljivi su značajni pomaci u okviru institucionalnog obrazovanja, ali je većina tih pomaka došla kao pritisak zajednice, a ne kao istinska želja tromih obrazovnih struktura za promjenom. U Hrvatskoj danas djeluje velik broj školskih videodružina koje izvan nastave Hrvatskog jezika detaljnije obrađuju filmsku pismenost i djecu potiču na filmsko stvaralaštvo. U obrazovanju stručnog kadra učitelja i profesora, najznačajniju ulogu ima Hrvatski filmski savez kroz svoj dugogodišnji obrazovni program Škole medijske kulture dr. Ante Peterlić.

Analizirajući stanje u Europskoj uniji, za primijetiti je kako je u većini država članica situacija slična Hrvatskoj i kako se zapravo većina država osim onih sa zaista usađenim filmskim nacionalnim identitetom poput Francuske, Danske ili Švedske suočavaju s istim izazovima u filmskom obrazovanju. Činjenica je da i roditelji imaju važnu ulogu u medijskom obrazovanju djece te i oni trebaju biti korektiv za filmske i medijske sadržaje koje djeca konzumiraju.

Sustavnim radom i provođenjem kvalitetnih izvaninstitucionalnih programa filmskog obrazovanja, naglašava se vrijednost sektora koji već godinama ukazuje na važno mjesto koje bi filmska umjetnost trebala imati unutar školskog kurikulumu. Pošto je i dalje izvaninstitucionalno filmsko obrazovanje djece, mladih i odraslih najrašireniji oblik razvijanja filmske pismenosti, važno je održavati kvalitetu programa, ali i povećavati njihovu kvantitetu kako bi bili što dostupniji na svim područjima Hrvatske. Ključnu ulogu u širenju filmske pismenosti trebao bi preuzeti Hrvatski audiovizualni centar i to ne samo kroz sufinanciranje programa raznih udruga, već i kroz pokretanje vlastitih. Njihova dužnost je konstantno raditi na zagaravanju važnosti filmske pismenosti unutar školskih kurikulumu, donositi strategije i provoditi istraživanja po uzoru na ostale europske filmske centre koja bi nadležnim ministarstvima i donositeljima odluka ukazala na postojeće trendove filmskog obrazovanja unutar zemalja Europske unije.

Kao odrasli, odgovorni članovi društva, ali i kao filmski profesionalci imamo dužnost naglašavati manjkavosti obrazovnog sustava u kontekstu filmske pismenosti i na taj način posredno omogućiti djeci i mladima kvalitetno filmsko obrazovanje i omogućiti im kompetencije pomoću kojih će u medijskom svijetu sudjelovati kao kritički pojedinci koji su spremni analizirati i kritički sagledati filmsku umjetnost. Ulaganjem u obrazovanje stvaramo preduvjet za nove generacije korisnika, potrošača i proizvođača koji će težiti kvalitetnijim sadržajima i na taj način nas, filmske profesionalce poticati da takve sadržaje i proizvodimo.

16. LITERATURA

- *A Framework for Film Education* (2015.), British Film Institute, European Commission
- *Arts and Cultural Education at School in Europe* (2009.), EACEA; Eurydice, Bruxelles
- Bjedov, V. (2006.) *Metodički pristupi filmu u nastavi hrvatskoga jezika nižih razreda osnovne škole*, ŽIVOT I ŠKOLA br. 15-16 (1-2/2006.)
- Kukuljica, M. (1982.) Dječje filmsko stvaralaštvo. *Filmska kultura* (138/139/140): 307-317, Samoupravna interesna zajednica kinematografije SR Hrvatske, Zagreb
- Kukuljica, M. (1976.) Ljetna filmska škola "Filmoteke 16". *Filmska kultura* (105/106): 141-148, Zajednica kinematografije SR Hrvatske, Zagreb
- Lardoux, X. (2014.) *For a European Film Education Policy*, Remit Letter of 30 January 2014 from the President of the Centre National du Cinéma et de l'Image Animée (CNC)
- *Mapping of media literacy practices and actions in EU-28, (2016.)* European Audiovisual Observatory, Strasbourg
- *Nacionalni program promicanja audiovizualnog stvaralaštva 2017. - 2021.* (2017.), Hrvatski audiovizualni centar
- Požar Matijašič, N. i Bucik, N. (2008). *Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut
- *Screening Literacy: Case Studies* (2012.), British Film Institute, European Commission
- *Screening Literacy: Country Profiles* (2013.), British Film Institute, European Commission
- *Screening Literacy: Executive Summary* (2103.), British Film Institute, European Commission
- *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission
- Škrabalo, I. (1998.) *101 godina filma u Hrvatskoj 1896. - 1997.* Zagreb: Nakladni zavod Globus
- Škrabalo, I. (2008.) *Hrvatska filmska povijest UKRATKO (1896-2006)*. Zagreb: V.B.Z.

- *Strategija razvoja nacionalnoga programa filmskog odgoja* (2016.), Vlada Republike Slovenije
- Težak, S. (1990.) *Metodika nastave filma*. Zagreb: Školska knjiga
- Vrabec, M. (1974.) Filmska umjetnost u školi. *Filmska kultura* (97): 57-68, Boglić, M., Hanžeković, F., Ostojić, S., Srmeć, R. i Vukotić, D., Zagreb
- Vrabec, M. (1982.) Metodički pristup liku u filmu, posebno u našem ratnom filmu. *Filmska kultura* (138/139/140): 283-287, Samoupravna interesna zajednica kinematografije SR Hrvatske, Zagreb
- Zore, L. (2012.) Europske inicijative u svrhu povećanja medijske i filmske pismenosti. *Hrvatski filmski ljetopis* (72): 115-119, Zagreb: Hrvatski filmski savez

Izvori s mrežnih stranica:

- Dunatov, D. (01.06.2016.) *Za filmsku kulturu u školskom kurikulumu!*. URL: <https://www.z-her.hr/li-nam-filmska-kultura-skolskom-programu/> (pristupljeno 06.02.2020.)
- Hrvatski audiovizualni centar. URL: <https://www.havc.hr/> (pristupljeno 22.08.2020.)
- Hrvatski filmski savez. URL: <http://www.hfs.hr/> (pristupljeno 22.08.2020.)
- Medijska pismenost / *Pojmovnik*. URL: <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> (pristupljeno 21.08.2020.)
- Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje. URL: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf (pristupljeno 17.08.2020.)
- Zakon o Slovenskem filmskem centru, javni agenciji Republike Slovenije (ZSFCJA). URL: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5960> (pristupljeno 17.08.2020.)

Popis slikovnog materijala:

Slika 1. *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

Slika 2. *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

Slika 3. *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission

Slika 4. *Showing films and other audiovisual content in European Schools: Obstacles and best practices* (2015.), European Commission